

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

24^e JAARGANG

WOENSDAG 20 SEPTEMBER 1939

No. 1238

COMMISSIE VAN REDACTIE:

*P. Liefstinck; N. J. Polak; J. Timbergen;
H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries.*

M. F. J. Cool — Secretaris van de Redactie.

*Redactie-adres: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.*

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No. 145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 16,—. Abonnementsprijs Economisch-Statistisch Maandbericht f 5,— per jaar. Beide organen samen f 20,— per jaar. Buitenland en Koloniën resp. f 18,—, f 6,— en f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad en het Maandbericht gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

INHOUD:

	Biz.
Eén doelstelling voor de economische politiek in schaarschetijd door <i>Prof. Dr. N. J. Polak</i>	688
De werkcommissie tot bestrijding van de werkloosheid door <i>Ir. R. A. Verwey</i>	690
Prijsopdriving en middenstand door <i>Dr. E. J. Tobi</i> ..	691
De opperste zakenman door <i>Dr. C. Kool</i>	694
Pondenkoers en deviezenrestrictie door <i>C. A. Klaasse</i>	695
Bij het eeuwfeest van de Nederlandsche spoorwegen door <i>J. P. B. Tissot van Patot</i>	696
Enkele maatschappelijke aspecten van te groote concentratie in het bankwezen door <i>Ch. Stulemeijer</i> ..	697
Rotterdam in het eerste halfjaar van 1939 door <i>Mr. W. F. Lichtenauer</i>	698
De Rijksmiddelen over Augustus	700
De Millioenennota	701
AANTEKENINGEN:	
Canada, arsenaal van het Engelsche imperium....	707
MAANDIJFERS:	
Overzicht van den stand der Rijksmiddelen	708
Statistieken:	
Verkorte opgave der Groothandelsprijzen	709
Geldkoersen-Wisselkoersen-Bankstaten	709, 710

GELD-, KAPITAAL- EN WISSELMARKT.

Nadat in het begin van de verslagweek het Pond Sterling zich op rond 7.60, overeenkomende met een Dollarnoteering te Londen van 4.02 à 4.04, had gehandhaafd, is in de tweede helft van de week een scherpe reactie ingetreden, die den koers zelfs tot 6.95 deed inzinken, waarna echter een herstel volgde. Het voornaamste verschijnsel was daarbij, dat er aldus een afwijking ontstond tusschen de Pondennotering op de internationale beurzen en de Londensche pariteit op grond van de aldaar vastgestelde wisselnoteringen. Door het later ingetreden herstel is die dispariteit wel geringer geworden dan een oogenblik het geval was, maar zij bleef niettemin vrij belangrijk. Terwijl aanvankelijk de markt nog steun had gevonden van dekking van baissetransacties, viel die steun later weg, en er was slechts aanbod van Ponden — van betrekkelijk geringen omvang overigens — zonder dat er noemenswaarde vraag tegenover stond. De vraag is nu slechts, hoelang de situatie, waarbij er twee Pondenkoersen bestaan, zich zal kunnen handhaven. Op den duur zal dit uitsluitend afhangen van de vraag, of de deviezenrestrictie voldoende effectief is. Men zal tenslotte een scheiding moeten maken tusschen „commercieele Ponden” en „Beleggingsponden”, indien men tot een afdoende regeling wil komen.

De Fransche Franc bewoog zich vrijwel in overeenstemming met het Pond. Eveneens de Dominionvaluta's, behalve de Canadeesche Dollar, die ongeveer het midden blijft houden met een depreciatie van ongeveer 10 pCt. Volgens de laatste berichten heeft ook Canada een deviezencontrole ingesteld, en men zou daaruit kunnen concludeeren, dat het de bedoeling is om de depreciatie geleidelijk te verminderen, maar overmatig duidelijk zijn de berichten dienaangaande niet.

De Gulden heeft zich vrij goed gehouden, al moest af en toe het Egalisatiefonds wel tusschenbeide komen. Omvangrijk waren deze interventies echter niet.

Op de goudmarkt deden zich nogal fluctuaties voor; aanvankelijk was er een neiging tot verkoop, daarna ontstond weer hamstervraag.

De geldmarkt blijft een lichte neiging tot verruiming vertoonen, maar de rentenoteeringen veranderen weinig, omdat de geldgevers zeer gereserveerd blijven.

In de obligatiemarkt is voor het moment bodem gekomen, verschillende noteringen konden zelfs iets aantrekken.

ÉÉN DOELSTELLING VOOR DE ECONOMISCHE POLITIEK IN SCHAARSTETIJD.

Aan een brede verkeersweg te Rotterdam staan twee kerken vlak tegenover elkander. Beide hebben een toren met windwijzer. Menig omwonende is het opgevallen, dat die windwijzers meestal in verschillende richting wijzen. Alleen wanneer het hard stormt, zijn zij dezelfde windstreek toegekeerd. Vermoedelijk zijn de stroefheid van den enen en de vlotte beweeglijkheid van den anderen windwijzer de oorzaak van hun verschillende instelling bij bries en hun gelijkgerichtheid bij storm.

Deze windwijzers tonen het beeld van het Nederlandse volk. Nog kort geleden zag men bij een slepende Kabinetscrisis met scherpe perscommentaren de verschillende richtingen aanwijzen, waarin men ons land zou willen sturen. Thans, nu om ons heen de oorlog woedt, scharen allen — zelfs de extremen — zich om de Regering en laat men haar rustig begaan in haar moeilijke taak, op allerlei gebied de maatregelen te nemen, die nodig zijn.

Voor al op economisch gebied lagen de verschillen, waaruit de Kabinetscrisis was ontstaan. De budgetaire en de monetaire politiek, de bestrijding van de werkloosheid en de ordening waren de voornaamste strijdpunten. Automatisch zijn op al deze punten de strijd-vragen verdwenen. Van een sluitende begroting kan bij de zware lasten, die de militaire paraatheid oplegt, geen sprake zijn. De valutamarkten tonen zo grote onzekerheid en de internationale betrekkingen zijn zo veranderlijk, dat men met betrekking tot de monetaire situatie alom een afwachter houding aanneemt. Evenzo is het gesteld met het werkloosheidsvraagstuk, dat door de behoeften der landsverdediging, door de verlevendiging in sommige bedrijven en door de verslapping in andere zulk een geheel gewijzigd aspect heeft verkregen. Het regelend ingrijpen van de overheid in allerlei vitale bedrijfstakken wordt, ook door de felste tegenstanders van ordening en geleide economie, als onontbeerlijk beschouwd.

Dat deze ommekeer van verdeeldheid tot eengezindheid over ons volk is gekomen, verwondert ons in genen dele. Reeds in het nummer van 5 April¹⁾ stelden wij in het licht, dat, indien men de handhaving van Nederlands zelfstandig bestaan in oorlogstijd als vast punt bij uitstek nam voor de oriëntering der economische politiek, ook reeds in vreedstijd, de meningsverschillen ten aanzien van die politiek aanzienlijk zouden verminderen, op menig punt zelfs wegvallen. Nu de omstandigheden ons ertoe dwingen, al ons handelen op datzelfde vaste punt te richten, verflauwen de tegenstellingen vanzelf.

Toch zijn de verschillen in uitgangspunt en opvatting geenszins verdwenen. Alleen zijn de concrete vraagstukken, die thans aan de orde zijn, geheel andere dan die, waarover de kort geleden tot uiting gekomen meningsverschillen liepen. En daardoor zijn ook de oogmerken anders.

Stond bij het werkloosheidsvraagstuk tevoren de vraag op het eerste plan, hoe aan de beschikbare handen geschikte werkgelegenheid te verschaffen, thans is het primaire probleem, hoe de bruikbare krachten te vinden voor zeer bepaalde verrichtingen, die ter voorziening in de behoeften van landsverdediging en volksbestaan moeten geschieden.

Waren bij de vraag, of bepaalde voorzieningen toelaatbaar waren, de geldinkomsten een factor van betekenis, thans geeft de dispositie over de daartoe benodigde goederen en productiecapaciteit den doorslag. Men denkt minder in geld, meer in concrete goederen, men heeft meer belangstelling voor de provisiekast dan voor het huishoudboekje.

Ging het bij de z.g. ordening van het bedrijfsleven

om inperking van de al te felle concurrentie, die geacht werd, irrentabiliteit, overrationalisatie, misinvestering en nuttelooze kostenverhooging met zich te brengen, thans staat op den voorgrond zuinigheid met slechts beperkt beschikbare productieve krachten om daarvan het hoogste nuttig effect ter voorziening in de meest dringende behoeften te bereiken.

Geschiedde tot dusverre de z.g. ordening van onderop, op verzoek van een georganiseerden bedrijfstak, die de hulp der overheid inriep en verkreeg om zijn gemeenschappelijk belang te dienen, thans neemt de overheid zelve het initiatief, regelt van bovenaf en verplicht menigen bedrijfstak, met haar mede te werken ter behartiging van het algemeen belang. Deze nieuwe wijze van ingrijpen wordt geschaagd zowel door hen, die ordening van onderop voorstonden als door hen, die in het algemeen van door de overheid geleide economie afkerig zijn.

Gezien deze geheel veranderde situatie en deze geheel gewijzigde vraagstukken en doeleinden dringen zich twee vragen op. De eerste luidt: hoe komt het, dat verschillende richtingen, die zoëven nog zo uiteenliepen ten aanzien van concrete vraagpunten, thans hetzelfde willen? En de tweede: Zullen bij de uitvoering van de eensgezind gewenste maatregelen en voorzieningen de verschillen van uitgangspunt, opvatting en doelstelling niet opnieuw aan den dag treden?

Ter beantwoording van de eerste vraag dient men den gedachtengang te kennen, die aan de opvattingen ten grondslag ligt. Afgezien van schakeringen zijn de voornaamste richtingen als volgt te kenschetsen.

Richting A ziet de welvaart van het volk het meeste gediend door zekerheid van inkomen en koopkracht, met name voor hen, die bij de productie zijn betrokken. Sociale vrede en afzetmogelijkheid van voortbrengselen worden daardoor bevorderd. Schokken door veranderingen in productiemethoden en behoeftenbevreiding moeten zoveel mogelijk worden opgevangen, de vernieuwingen, die deze schokken zouden veroorzaken, dienen geleidelijk te worden doorgevoerd.

Richting B ziet in de door richting A voorgestane zekerheid een element van verslapping en acht de best en goedkoopst mogelijke voorziening in de behoeften van het volk, met voortdurende vernieuwing, het sterkst werkende element voor welvaart en vooruitgang. Die vernieuwing omvat zowel nieuwe methoden tot productie van oude artikelen, als de voortbrenging van nieuwe waren en de bevrediging van behoeften, waarin tot dusverre niet of op andere wijze werd voorzien. De vernieuwing moet een steeds ruimere, betere en met minder gemeenschappelijke offers gepaard gaande voorziening teweegbrengen in de behoeften van de samenleving en van hen, die daarvan deel uitmaken.

Men ziet licht in, dat in een tijd van overmatige beschikbaarheid van productieve krachten, van grondstoffen en van productiemiddelen, deze beide richtingen met elkander in botsing komen. Wij zijn van die botsing tijdens de Kabinetscrisis allen getuigen geweest; nadere uiteenzetting is overbodig.

Maar nu wij ons, tengevolge van den om ons heen woedenden oorlog, in een toestand bevinden, waarin beperking van den aanvoer van tal van goederen waarschijnlijk is, nu wordt het aspect geheel anders.

Bezien wij nu eens de beide richtingen in verhouding tot het centrale overheidsingrijpen in productie, aanvoer en distributie, dus met betrekking tot de ordening van bovenaf.

Bestaanszekerheid uit zich in een tijd van dreigende afsluiting en schaarste niet in de eerste plaats in zekerheid van inkomen en koopkracht, maar in zekerheid van voorziening met de nodige goederen ter bevrediging van primaire behoeften. Slechts een van overheidswege geleide distributie, zo nodig tezamen met centraal geleide of gecontroleerde productie en invoer, kan deze zekerheid bewerkstelligen.

Vernieuwing uit zich slechts in het verkrijgen en

¹⁾ De sterke hefboom, E.-S.B. 5 April 1939, blz. 268. Eveneens: Werkloosheid, weerbaarheid, wederopleving, E.-S.B. 18 Mei 1938, blz. 372.

verschaffen van goederen langs andere wegen dan de gebruikelijke, indien deze laatste niet meer betrouwbaar zijn. Zij is geheel verschillend van de vernieuwing in normale tijden, welke zich uit in productie van nieuwe artikelen, nieuwe soorten, nieuwe typen, kwaliteiten en modellen en toepassing van nieuwe productiemethoden om te voorzien in een vraag, welke niet slechts in haar omvang en gevarieerdheid, maar nog veel meer in haar variabiliteit onbekend en onberekenbaar is. De behoefte is thans bekend, gevarieerdheid is bijzaak; van het opwekken en bevredigen van nieuwe, tot dusver niet of latent bestaande, behoeften is geen sprake. Ook zij, die bij het zoeken en tasten naar nieuwe toepassingen van beschikbare productieve krachten, bij het vooruitschatten van toekomstige vraag en toekomstige vraagveranderingen en bij de aanpassing van de behoeftenvoorziening aan veranderende levensgewoonten een centraal leidende Overheid niet, of niet ten volle, hun vertrouwen geven en den zelfstandig handelenden vakman een belangrijker functie toekennen, zien in, dat onder de huidige omstandigheden alleen onder centrale leiding van de schaarse beschikbare middelen het hoogste nut kan worden getrokken, door ze te dirigeren naar die productietakken en die consumptieve eenheden, waar zij het dringendste nodig zijn, en ze te verwerken naar die methoden en in die bedrijven, welke met de grootste doelmatigheid en zuinigheid het verlangde product kunnen opleveren. De leiding van het economische leven in het kader van een centraal plan hebben zij voor de Overheid een te zware, niet te volbrengen taak geacht, zolang een vage vermeerdering van volkswelvaart het doel van alle bedrijvigheid was en zolang de rangschikking der behoeften naar urgentie aan de grillige, onberekenbare consumenten was overgelaten. Nu echter de doeleinden concreet en duidelijk zijn, nl. verdediging van het grondgebied en instandhouding van de voorziening in bestaande behoeften, nu uit dat oogpunt de rangschikking der behoeften naar urgentie van bovenaf kan geschieden en de beschikbare productiemiddelen beperkt en bekend zijn, nu is de leiding van het economische leven veel meer dan tevoren een technisch vraagstuk geworden van tamelijk exacten aard, waarvoor aan de centrale Overheid vertrouwen wordt gegeven.

Komen dus beide richtingen samen op een centraal geleide schaarste-economie, toch bestaat er kans, dat zij bij de uitvoering op belangrijke punten zullen divergeren.

Daar is allereerst de rangschikking van de behoeften naar urgentie, die thans van bovenaf moet worden geregeld.

Een schaarse voorraad is beschikbaar van enig goed, dat op twee manieren pleegt te worden verwerkt, nl. door een schier automatisch productieproces tot een artikel van noodzakelijk levensonderhoud en door een arbeidsintensieve veredeling tot een luxe-waar. Ruime voorziening in de noodzakelijke levensbehoeften beduidt werkloosheid in de bedrijven, die op de luxebewerking zijn ingesteld.

Een schaarse voorraad grondstof kan dienen voor den bouw van een fabriek, welke de productie van een tot dusverre grotendeels geïmporteerd artikel kan ter hand nemen, ofwel voor voltooiing van een werk, ter werkverruiming ondernomen. Bevordering van de voorziening in de vraag naar het schaars geworden importartikel legt de werkverruiming stil.

Zo zullen er talrijke conflicten rijzen tussen behoeftendeckking en vernieuwing enerzijds en de zekerheid van de positie der ondernemers, arbeiders en werkgestelden anderzijds.

In tijden van schaarste dient die behoeftendeckking voor te gaan. De daarvoor nodige vernieuwing moet worden doorgevoerd. Er is slechts één overheersend belang: de voorziening in de behoeften van weerbaarheid en volksbestaan.

Is het daarvoor nodig, industrieën van minder noodzakelijke waar in te krimpen of stil te leggen,

bijv. door onttrekking van grondstoffen of arbeidskrachten, dan moet zulks geschieden. Is het nodig, aan sommige bedrijven en hun personeel overwerkplicht en aan werklozen herscholingsplicht en arbeidsplicht op te leggen, dan deinze men daarvoor niet terug. Een dienovereenkomstige plicht rust toch reeds op de gemobiliseerden. Van betekenis zou ook zijn een verbod van werkweigering en werkstaking in als vitaal aan te wijzen bedrijven, verzekerd door een regeling, dat het overwerkende personeel later een door arbiters te bepalen vergoeding kan genieten, indien het extra drukke werk winstgevend is gebleken. Is het nodig, werkverruimende werken stop te zetten ten bate van thans urgente voorzieningen, is het nodig, daar werkloosheid te veroorzaken en hier den werktijd op te voeren, totdat de herscholing van de werkloos gewordenen is voltooid, dan aanvaarde men die schijnbaar ongelijke behandeling. Ook hier weer: de voorziening in de behoeften boven de belangen der producerenden.

Evenzeer zal bij de prijsstelling en de daaruit voortvloeiende winstgevendheid der bedrijven zulk een schijnbaar ongelijke behandeling voorkomen. De een zal extra winsten behalen, de ander verliezen lijden. Dat mag er niet toe leiden, de politiek om te buigen van voorziening in de behoeften der samenleving naar regeling van inkomen en beloningen voor noodzakelijke diensten. Immers, als men op die voorziening alle aandacht concentreert, dan ziet men die beloningen slechts als secundairen factor, als prikkel tot productie en aanvoer. Op dien prikkel moet ook de prijsvaststelling zijn gericht. Is het, om vergroting van productie te verkrijgen, nodig prijzen te verhogen, dan moet die verhoging niet uit vrees voor het scheppen van oorlogswinsten worden nagelaten. (Natuurlijk moeten oorlogswinsten zeer zwaar worden belast.) Is in het ene stadium van een productieproces prijsverhoging nodig om de productie op te voeren, terwijl de bedrijven van het andere stadium ook zonder verhoging den vermeerderden aanvoer zullen verwerken, dan heeft men niet de door de bewerkers van het eerste stadium te verkrijgen extra voordelen over den gehelen bedrijfstak te doen uitvloeien. Niet het inkomen, niet de beloning, maar de voorziening is het doel, het vaste punt van de centrale leiding. Noch uit afgunst tegenover dengene, wien de uitvoering van het plan baat brengt, noch uit mededogen voor dengeen, die daarbij moet toezien, mag men zich laten afbrengen van den rechten weg, die naar dat doel leidt.

Alleen uit het oogpunt van behoeftenvoorziening zal men de vele vragen moeten bezien, die zullen rijzen ten aanzien van de uitvoering der plannen, die thans alom worden gemaakt. Zo rijzen de vragen, of lage consumptieprijzen voor een ieder, dan wel verbruikbeperkende en productieprikkelende hogere prijzen met bijslag voor behoefligen de voorkeur verdienen; of de prikkel tot productie moet uitgaan van hoge opbrengstcijfers voor iederen producent op het peil, dat toegevoegde marginale productie mogelijk maakt, of dat discriminatie van opbrengstprijzen naar productiekosten mogelijk en wenselijk is; of zulk een prijsdiscriminatie bij de verstrekking van grond- en hulpstoffen kan worden bewerkstelligd; of de lasten van onderbezetting door schaarste aan materialen al dan niet in de opbrengst moeten worden vergoed. Zo rijst ook de vraag, of ter financiering van de zware lasten, welke de overheid thans te dragen heeft, naast mogelijke oorlogswinst, het inkomen, het vermogen dan wel de vertering maatstaf voor verdere belastingheffing dient te zijn. Belangrijke vragen, welke beantwoording verschillend zou zijn, indien men inkomen in de plaats van algemene behoeftenvoorziening als uitgangspunt zou nemen.

Moge de windwijzer, waarop de Regering zich bij de uitvoering van haar moeilijke taak oriënteert, niet al te beweeglijk zijn!

DE WERKCOMMISSIE TOT BESTRIJDING VAN DE WERKLOOSHEID.

Reeds kort nadat Prof. Romme het bewind over het Departement van Sociale Zaken had aanvaard, installeerde hij de Werkcommissie tot bestrijding van de werkloosheid. Op het gebied van de voorkoming en bestrijding van de werkloosheid en van de leniging van haar geldelijke gevolgen maakte zich al een aantal commissiën en andere instellingen verdienstelijk; het lag niet in de bedoeling aan die lichamen hun taak te ontnemen. Het lag wel in de bedoeling om hun werkzaamheid aan te vullen. Uiterst veelvuldig zijn de oorzaken van werkloosheid; diversificatie in de bestrijdingsmiddelen is dus aangewezen, wat coördinatie en centralisatie in de leiding van hun organisatie allerminst uitsluit.

Voor al op het terrein van het bedrijfsleven zou de nieuwe commissie werken. (Dertig jaren geleden noemde Beveridge zijn baanbrekend boek: „Werkloosheid, een vraagstuk van het bedrijfsleven”). En het werk op dat terrein zou gecoördineerd moeten worden met de werkzaamheden van de Overheid; terwijl eveneens coördinatie van de werkzaamheden in de onderscheidene afdelingen van het bedrijfsleven zou behooren te worden verkregen.

Taak, samenstelling en werkwijze der Commissie.

In de taak, de samenstelling en de werkwijze van de Commissie weerspiegelen zich deze opvattingen.

De taak omschreef de Minister als volgt:

a. een bedrijfsgewijze in te stellen onderzoek voor te bereiden naar de mogelijkheden van bestrijding van de huidige werkloosheid binnen het kader van het Nederlandsche bedrijfsleven door regeling op het gebied van den arbeid;

b. op grond van de resultaten van bedoeld onderzoek en van eigen inzicht aan hem voorstellen te doen, welke tot daadwerkelijke vermindering van de werkloosheid in de eerstkomende tijden zullen strekken.

Van de 15 leden zijn er 10 vertegenwoordigers van centrale werkgevers-, arbeiders- en middenstandsorganisaties. Van de 5 ambtelijke leden vertegenwoordigen er 4 het Departement van Sociale Zaken: de Directeur-Generaal van den Arbeid en de hoofden van de afdelingen Arbeid, Werkverruiming en Werkloosheidsverzekering en Arbeidsbemiddeling. Een ambtelijk lid vertegenwoordigt het Departement van Economische Zaken. De ambtelijke leden behooren te dienen door coördineeren, door stimuleeren en door verzamelen en verstrekken van gegevens. Van de vertegenwoordigers van het bedrijfsleven wordt verwacht, dat zij elk voor zich in de door hen vertegenwoordigde kringen zullen opwekken tot het ter hand nemen van „regelen op het gebied van den arbeid, welke tot daadwerkelijke vermindering van de werkloosheid zullen strekken”.

Van het meeste belang in het werk, dat de Commissie gedurende de nagenoeg twee jaren van haar bestaan heeft verricht, is, dat zij de medewerking heeft verkregen van een aantal bedrijfsraden en bedrijfscommissies. Deze raden en commissies bestaan geheel uit vertegenwoordigers van het bedrijfsleven. Regel is, dat een patroon president, en een arbeider secretaris wordt. Het contact met de Werkcommissie wordt (afgezien van de omstandigheid, dat de secretaris en de voorzitter van de Werkcommissie zooveel doenlijk de vergaderingen van bedrijfsraden en bedrijfscommissies bijwonen) onderhouden door „waarnemers”, die ten deele ambtenaren, ten deele vertegenwoordigers van het bedrijfsleven zijn.

De bedrijfsraden en bedrijfscommissies¹⁾ stimulee-

¹⁾ Medewerking hebben verleend: de bedrijfsraden voor het bloembollenbedrijf, het boekdrukkers- en rasterdiep-drukbedrijf, de bouwvakken, het ohemigrafisch bedrijf, het kappersbedrijf, het landbouwbedrijf in Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen en Westelijk Noordbrabant, de schoenindustrie,

ren de organisaties van werkgevers en werknemers, die in hen vertegenwoordigd zijn, tot constructieve denkbeelden, welke kunnen bijdragen tot bestrijding van het groote euvel van de werkloosheid. Die denkbeelden worden door de bedrijfsraden en bedrijfscommissies geordend tot voorstellen aan de Werkcommissie, welke die voorstellen, voor zoover noodig met eigen advies belegd, doorzendt aan den Minister van Sociale Zaken. Daarnaast kan de Werkcommissie naar eigen inzicht adviezen aan dien Minister uitbrengen.

Uitgebrachte adviezen.

Adviezen als laatstbedoeld hebben ertoe geleid, dat de Minister van Sociale Zaken zich in verbinding heeft gesteld met zijn bij de materie betrokken ambtgenooten teneinde te komen tot beperking van overwerk in Overheidsdiensten en om bij de samenstelling van het personeel in die diensten rekening te houden met het feit, dat de werkloosheid onder mannen veel ernstiger afmetingen heeft aangenomen dan onder vrouwen. Ook het particuliere ondernemingsleven heeft de Minister door middel van de werkgeversverenigingen en van de pers gewezen op de noodzakelijkheid van beperking van overwerk.

De meeste bedrijfsraden en -commissies zijn nog volop met hun arbeid bezig.

De eerste, die een volledig en goed gemotiveerd samenstel van adviezen uitbracht, was de bedrijfsraad voor het kappersbedrijf. De Raad wees op de gunstige uitwerking van de wet van 16 Mei 1934 S. 257; de toepassing hiervan had tot gevolg gehad, dat het aantal buitenlandsche kappersbedienden sterk was afgenomen; verscheidenen van hen hadden zich echter als zelfstandigen gevestigd; de Raad adviseerde het werken van buitenlanders als zelfstandige kappers aan een vergunning van den Minister van Economische Zaken te binden. In overeenstemming met een advies van den Raad, is die Minister tot toepassing van de Vestigingswet kleinbedrijf op kappers overgegaan. Tot de adviezen behoorde het denkbeeld om den leeftijd van toelating tot het kappersbedrijf voor jongens tot 16 jaar en voor meisjes tot 17 jaar te verhoogen. De Werkcommissie heeft dit advies bij den Minister van Sociale Zaken ondersteund. Bij dezen zal het denkbeeld ongetwijfeld gewicht in de schaal gelegd hebben, toen hij het voorontwerp van wet gereed maakte, dat thans bij den Hoogen Raad van Arbeid in onderzoek is en dat tot strekking heeft om voor het werken in fabrieken, kantoren en werkplaatsen als regel den toelatingsleeftijd voor jongens op 15 en voor meisjes op 16 jaar te brengen.

Ook de bedrijfscommissie voor het bakkersbedrijf heeft een eindrapport uitgebracht. Hierin werd o.a. gepleit voor beperking van mechanisatie, betere naleving van de Arbeidswet 1919, een leerlingenregeling, totstandkoming en verbindendverklaring van een collectieve arbeidsovereenkomst, zoomede verbindendverklaren van ondernemersovereenkomsten.

Grootendeels in gelijke richting gingen reeds uitgebrachte adviezen van den bedrijfsraad voor de schoenindustrie. Voor dezen zijn maatregelen tot bevordering van den uitvoer van schoenen eveneens van belang.

De bedrijfsraad voor de sigarenindustrie heeft zich ook bezig gehouden met het vraagstuk, hoe den uitermate lagen export op hooger peil te brengen. In overeenstemming met een advies van den Raad hebben de Staten-Generaal zich verenigd met een wetsontwerp tot verlenging van de regeling van de mechanisatie. Onder de maatregelen, welke deze Raad in studie heeft, behoort de invoering van vervroegde pensionneering.

de sigarenindustrie, het tuinbouwbedrijf in Noord- en Zuid-Holland, en op initiatief van de Werkcommissie gevormde bedrijfscommissies voor: het bakkersbedrijf, het grootwinkelbedrijf, de metaalindustrie, het kleinmetaalbedrijf (loodgieters- en fitters-, electrotechnisch en smedenbedrijf en de textielindustrie.

Die maatregel is, dank zij den baanbrekenden arbeid van den bedrijfsraad voor het boekdrukkers- en rasterdiepdrukbedrijf, met medewerking van de Regeering in dat bedrijf reeds tot stand gebracht. Het goed georganiseerde bedrijf kende reeds een verplichte pensionneering op 65-jarigen leeftijd. Thans is de mogelijkheid geschapen, dat arbeiders van 60 tot en met 64 jaar zich vrijwillig opgeven voor vervanging door werklozen, in welk geval zij gepensionneerd worden. Ongeveer de helft van de arbeiders van 60—64 jaar meldt zich voor pensionneeren aan.

In het chemigrafisch bedrijf heeft een door den Bedrijfsraad ontworpen herscholingsregeling geleid tot het weder aan het bedrijfsleven actief deelnemen van eenige tientallen werklozen.

In het bloembollenbedrijf is, overeenkomstig een advies van den Bedrijfsraad, het tulpenpellen door mannen verricht met een toeslag op het loon, wat eenige werklozen aan het werk heeft geholpen.

In de kledingindustrie is op initiatief van den Bedrijfsraad een onderzoek ingesteld naar de mogelijkheid om meer mannelijke arbeidskrachten aan te stellen. Dientengevolge is een regeling tot stand gekomen, welke de mogelijkheid opent, dat gedurende 26 weken een Overheidsbijslag wordt gegeven op de loonen van mannelijke arbeidskrachten, die op in de regeling aangegeven voorwaarden worden te werk gesteld. Goede resultaten mogen worden verwacht.

Naast den tamelijk nauwkeurig meetbaren invloed van de laatst beschreven maatregelen, waarbij reeds resultaten geboekt werden, staat de geleidelijk groeiende, op den duur vermoedelijk veel grootere invloed van in verschillende staat van voorbereiding verkeerende verdere maatregelen, waartoe de bedrijfsraden en -commissies hebben geadviseerd en zullen adviseeren.

Een zeer degelijk onderzoek stellen de samenwerkende bedrijfsraden in de bouwvakken (met inbegrip van de schilders-, stucadoors- en terrazzo- en granitobedrijven) in. Zij verwachten grooten invloed van een wijziging van de Arbeidswet, waardoor de kleine zelfstandigen (vaak werklozen, die als zelfstandige werkers bereid zijn buitensporig lang te werken) onder toepassing van de bepalingen van die wet worden gebracht. Deze wijziging wordt mede door de bedrijfscommissie in het kleinmetaalbedrijf gewenscht. Ook in de bouwvakken wenscht men verhooging van den toelatingsleeftijd tot het bedrijf, maatregelen tot beperking van het aantal overwerkuren, toepassing van de Vestigingswet en verbindend verklaren van de collectieve arbeidsovereenkomsten. Een moeilijkheid vormt het gebrek aan vakbekwaamheid bij velen, die zichzelf als bouwvakarbeiders beschouwen.

Dezelfde moeilijkheid doet zich bij metaalbewerkers voor. Vandaar dat de Bedrijfscommissie voor de metaalindustrie allereerst een onderzoek heeft uitgelokt naar de vakbekwaamheid van de werkloze metaalbewerkers. Aan de hand hiervan kunnen thans maatregelen worden getroffen tot herscholing en scholing, om zodoende, voor zoover mogelijk, het gebrek op te heffen, dat zich bij een aantal groepen van metaalbewerkers aan geschoolden of geoefenden heeft doen gevoelen.

Conclusie.

Uit het bovenstaande blijkt wel, dat de Werkcommissie, en dus het georganiseerde bedrijfsleven, in staat is bij te dragen tot bestrijding van de werkloosheid. Ook op sociaal terrein kon deze samenwerking succes boeken in den strijd tegen het door onze collectieve onbekwaamheid ontstane leed van honderdduizenden onvrijwillig werklozen en het derven van stel tweehonderd miljoen gulden 's jaars aan volksinkomen, doordat de capaciteiten van die honderdduizenden onvruchtbaar bleven. Gelukkig is het betere bereikt; de diversificatie van de bestrijdingsmiddelen is niet zonder succes verder gebracht.

R. A. VERWEY.

PRIJSOPDRIJVING EN MIDDENSTAND.

Evenals in de laatste maanden van 1936 en in die van 1938 is ook nu weer de kwestie van de prijsopdriving actueel. Zooals wij hieronder zullen zien, definieert géén der op dit terrein verschenen wetten wat nu eigenlijk onder prijsopdriving moet worden verstaan, en evenals het de taak van de juridische wetenschap is om in soortgelijke gevallen van zuiver juridischen aard tot een interpretatie te komen, zoo schijnt het ons in dit geval tot de taak van de economische wetenschap, meer bepaaldelijk tot die van de bedrijfs-huishoudkunde, te behooren, om tot een duidelijke begripsvorming te komen, waaraan de betrokkenen houvast hebben.

Wat is prijsopdriving en wat niet?

De wettelijke maatregelen tot het tegengaan van prijsopdriving van den jongsten tijd vormen een samenhangende trits in zooverre, dat de Memorie van Toelichting van elke nieuwe wet telkens naar die van haar voorgangster verwijst. Het begin wordt gemaakt door de wet van 1936, houdende tijdelijke maatregelen tot het tegengaan van prijsopdriving als gevolg van de devaluatie, dan volgt de Prijsopdrivingswet 1938 als gevolg van de in de Septembermaand van dat jaar heersche internationale spanningen en de rij wordt gesloten door de Prijsopdrivings- en hamsterwet 1939. Alle drie wetten kennen dezelfde maatregelen t.a.v. de bestrijding van abnormale prijsverhogingen: de mogelijkheid om voor bepaalde artikelen maximum-prijzen vast te stellen en een algemeen verbod van prijsopdriving. Met betrekking tot het eerste punt kan bezwaarlijk misverstand rijzen, de onduidelijkheid zit dan ook in het tweede punt.

De tekst van het in deze wetten aan het verbod van prijsopdriving gewijde artikel is nagenoeg gelijk, wij volstaan dus met die van artikel 5 van de wet van 1939:

„Met betrekking tot het te koop aanbieden, verkoopen, te huur aanbieden of verhuren van goederen en het verrichten van diensten, ten aanzien waarvan het bepaalde in de artikelen 3 of 4¹⁾ geen toepassing heeft gevonden, is prijsopdriving verboden.”

Tevergeefs zoekt men in de wetten zelve naar een nadere definitie van prijsopdriving, wij zijn dus aangewezen op de Memories van Toelichting. Die van de wet 1936 is te dezen aanzien nog het meest uitvoerig. Van het betrokken artikel wordt daar gezegd: „Het artikel bedoelt uiteraard niet elke verhoging van prijzen tegen te gaan, doch wel de zoodanige, welke niet kan worden aangemerkt als een noodzakelijk uitvloeisel van den geschapen toestand.” Hoewel ook deze toelichting nog ruimte liet, was toch in ieder geval komen vast te staan, dat er naast ongemotiveerde prijsverhogingen ook gemotiveerde konden optreden, welke laatste niét onder de wet vielen.

De Memorie van Toelichting van de Prijsopdrivingswet 1938 is al soberder op dit stuk. T.a.v. het betrokken wetsartikel zegt zij alleen maar, dat het „een algemeen verbod van prijsopdriving inhoudt”. Elke nadere toelichting ontbreekt hier, slechts treffen wij een zwakken nagalm van die uit de vorige Memorie aan in den aanhef, waar — overigens min gelukkig geformuleerd — gezegd wordt, dat gewaakt moet worden „tegen iedere ongewenschte prijsopdriving”. Min gelukkig geformuleerd, zeiden wij, omdat elke werkelijke prijsopdriving wel ongewenscht mag worden geacht. Rationeel zou zijn geweest, indien hier gestaan had: iedere ongewenschte prijsverhoging — dan zou tenminste ook hier het onderscheid tusschen gemotiveerde en ongemotiveerde prijsverhoging naar voren zijn gekomen. Wij mogen echter wel aannemen, dat zulks ook de bedoeling is geweest, en dat hier alleen de redactie minder gelukkig was.

De Memorie van de wet 1939 eindelijk zegt nog minder omtrent het punt, hetwelk ons hier bezig houdt. Van het betrokken artikel wordt ditmaal met

¹⁾ D.w.z. het stellen van maximumprijzen, T.

betrekking tot het verbod van prijsopdriving in het geheel niets gezegd, slechts wordt voor de in strekking gelijk gebleven artikelen in het algemeen verwezen naar de memorie van het vorige jaar. En de zwakke nagalm van de toelichting uit het schriftuur van 1936 is thans geheel verklonken: in den aanhef wordt slechts gezegd, dat de Regeering bevoegd moet zijn om „prijsregelend op te treden en met name prijsopdriving te voorkomen” — dus hier is slechts sprake van prijsopdriving, sic — zonder eenige nadere toelichting of verduidelijking.

Zooals men uit het bovenstaande heeft gezien, is datgene, wat men onder prijsopdriving heeft te verstaan, in de opeenvolgende Memories van Toelichting voortdurend vager geworden. Had men in 1936 nog een behoorlijken steun aan de vrij duidelijke onderscheiding tusschen gemotiveerde en ongemotiveerde prijsverhoogen, in 1938 is dat houvast reeds minder stevig geworden, om in dit jaar te verdwijnen.

Er blijft ons dus niet veel anders over dan op grond van zuiver bedrijfseconomische overwegingen naar een juiste interpretatie van prijsopdriving te zoeken. Die taak is niet zwaar. De kern van de zaak ligt in de *vervangings-waarde*. Wanneer een handelaar een artikel in den laatsten tijd heeft ingekocht voor een gulden en gewend is het met 10 pCt. brutowinst door te verkoopen, dus tegen *f* 1.10, dan is het, zuiver bedrijfseconomisch gesproken géén prijsopdriving, wanneer hij nu dit artikel bij een inkoopsprijs van *f* 1.20 verkoopt tegen *f* 1.32: *f* 1.20 plus 10 pCt. brutowinst. Dat is volstrekt gemotiveerde prijsverhooging, zuiver zelfbehoud, want de betrokkene dient ervoor zorg te dragen, dat hij zijn taak in gelijken omvang kan voortzetten, voor zooverre dat tenminste van hem zelf afhangt, en hij is gedwongen ervoor te zorgen, dat hem uit zijn verkoopen voldoende middelen toevloeien om zijn inkoop in gelijke mate als voordien voort te zetten. Dit geldt vanzelfsprekend eveneens bij den verkoop van reeds voorradijge goederen, wanneer het zeker is, dat nieuwe aanvulling van den voorraad slechts tegen hogere prijzen zal kunnen plaats vinden. Bij dit alles nemen wij dan natuurlijk aan, dat de prijsverhooging van het betrokken artikel bij den inkoop eveneens gemotiveerd is.

Nochtans is hier een *belangrijke beperking* mogelijk.

Het is van algemeen standpunt uit gezien natuurlijk ten zeerste gewenscht, dat overigens gemotiveerde prijsverhoogen tot het uiterste beperkt blijven. Zoolang er nu nog geen of nauwlijks sprake is van een algemeene verhooging van het kostenpeil of van een algemeen duurder worden van het leven, schijnt het behoorlijk, wanneer de handelaar uit ons voorbeeld een ietwat anderen weg zou volgen en wel de volgende: hij verkoope het nu *f* 1.20 bij inkoop kostende artikel niet tegen *f* 1.32, — waartoe hij, alweer zuiver bedrijfs-economisch bekeken, volkomen gerechtigd zou zijn — doch slechts tegen *f* 1.30. Hij kan zich, zeker voorloopig, tevreden stellen met er voor te zorgen, dat hij bij zijn verkoop voldoende middelen binnen krijgt om zijn voorraad in gelijken omvang aan te vullen, maar het is niét noodig, dat hij zichzelf in de huidige omstandigheden verrijkt. Daarom behoeft hij, althans voorloopig, nog niet de volle procentsgewijs berekende brutowinst op zijn nieuwen inkoopsprijs te zetten, maar kan hij volstaan met daarop het bedrag in geldswaarde te zetten, hetwelk hij ook genoot in den ouden toestand. Immers, wanneer het oorspronkelijke brutowinstpercentage juist gecalculceerd was, is het geldbedrag daarvan ook nog juist bij den gestegen inkoopsprijs op den dag van heden: in dat geldbedrag zit — zoolang de omstandigheden zich niet verder gewijzigd hebben — ook nu nog een voldoende vergoeding voor vaste lasten en kosten, terwijl er ook nog iets voor de nettowinst van zal overblijven. Eerst later, zoodra een algemeene prijsverhooging mocht inzetten, is er plaats om ook procentsgewijs den vollen brutowinst-opslag weer te gebruiken.

Met deze opvatting bevinden wij ons in goed ge-

zelschap. Kort na het in werking treden van de maatregelen tegen prijsopdriving in 1936 heeft de toenmalige Minister van Binnenlandsche Zaken een circulaire gezonden aan de burgemeesters, de z.g. deken-circulaire, omdat daarin met een voorbeeld, optleend aan den dekenhandel, werd aangegeven, op welke wijze een handelaar rekening mocht houden met hogere inkoopsprijzen, welke hij op zijn beurt moest betalen. De bedoelde bewindsman zeide in deze circulaire, dat men niet de gewone methode van opslaan van het normale brutowinst-percentage mocht volgen, doch dat men slechts het bedrag, hetwelk men zelf bij inkoop meer moest betalen dan vroeger, bij den ouden verkoopsprijs mocht tellen. Hoewel voor zoover ons bekend tot op het oogenblik, dat wij dit schrijven, een soortgelijke circulaire niet is uitgegaan, mag toch wel worden aangenomen, dat tegen deze methode ook thans van hoogerhand geen bezwaren zullen worden ingebracht.²⁾

Wij ontveinen ons niet, dat toch ook tegen deze handelwijze bezwaren kunnen rijzen, ook al zijn de kosten voor levensonderhoud nog niet gestegen. Het is denkbaar, dat b.v. een industrieel bedrijf in de huidige tijdsomstandigheden te kampen heeft met een onvoldoende bedrijfsbezetting, geringer dan vóór het intreden van de huidige buitengewone situatie, omdat het zijn mogelijkheid tot buitenlandschen export geheel of gedeeltelijk heeft verloren en daarvoor op de binnenlandsche markt onvoldoende compensatie kan vinden. In dergelijke gevallen kan het ter dekking van vaste lasten en kosten toch noodzakelijk zijn den normalen brutowinst-opslag in procenten te handhaven, wellicht zelfs te verhoogen. Hoever men daarmee zal kunnen gaan, dient van geval tot geval te worden bezien.

De positie van den middenstand t.a.v. prijsopdriving.

Alvorens de positie van den middenstand met betrekking tot het ons bezig houdende vraagstuk nader te bezien, is het goed enkele punten vast te stellen.

In de eerste plaats is het duidelijk, dat juist hier, bij de z.g. laatste hand der verdeling, het gemakkelijkst bezwaren en misverstanden kunnen voorkomen. Het is juist de middenstand, die voortdurend in rechtstreeksch contact met het niet altijd ter zake kundige publiek komt, en dat laatste ziet maar al te snel in elke prijsverhooging een poging tot prijsopdriving, met alle voor den middenstander onaangename gevolgen. De groote massa der koopers maakt natuurlijk geen onderscheid tusschen gemotiveerde en ongemotiveerde prijsverhoogen: betere voorlichting van het koopende publiek op dit stuk ware naar onze meening geen overbodige weelde. In elk geval is de middenstand, vooral de handeldrijvende, in situaties als de huidige de kop van Jut, waarop de meeste slagen vallen, méér dan op welke andere categorie van handelaars ook.

In de tweede plaats mag wel eens worden vastgesteld, dat, over het algemeen gesproken, de middenstand bij vorige overeenkomstige gelegenheden practisch geen aanleiding tot optreden van de autoriteiten heeft gegeven. De prijsopdrivingswet 1938 is als gevolg van de toen reeds spoedig ingetreden ontspanning snel overbodig geworden en er was toen dus weinig gelegenheid tot wetsovertreding. Maar in 1936 was het anders. Nochtans is er ook toen slechts in enkele sporadische gevallen tot vervolging overgegaan; wel een bewijs, dat de middenstand zijn sociale taak ten deze volkomen heeft begrepen. En ook thans is er geen aanwijzing, dat het nu anders zou zijn.

Tenslotte moge er nog eens de aandacht op worden gevestigd, dat de verleiding voor den middenstand, nu als in vorige jaren, om van de gelegenheid gebruik te maken een geringe prijsverbetering door te

²⁾ Zoo juist ervaren wij dat — hoewel inderdaad een soortgelijke circulaire nog niet is uitgegaan — het Departement van Economische Zaken ook thans deze meening huldigt.

voeren, groot is en was. Het mag na al datgene, wat in de laatste jaren over de financieele positie van den middenstand is gepubliceerd, wel van genoegzame bekendheid worden geacht, dat de financieele positie van den middenstand over het algemeen uiterst zwak is. Reserves zijn er niet meer, men is al blij, wanneer men het hoofd nog boven water kan houden. Des te meer waardeering verdient het, dat ook in deze omstandigheden de middenstand, van zeer enkele uitzonderingen afgezien, zoo loyaal heeft medegewerkt bij de maatregelen tegen prijsopdriving. Al met al moet echter worden vastgesteld, dat de middenstand t.a.v. het ons bezig houdende vraagstuk in een weinig benijdbare situatie verkeert, en het wil ons voorkomen, dat dit niet atlijd voldoende wordt beseft.

Wat toch is het geval? Ook de middenstander, evenals elke andere handelaar, moet een juist zakelijk beleid voeren en ook hij is bedrijfs-economisch gedwongen ervoor zorg te dragen, dat hij zijn zaak op denzelfden voet kan voortzetten, d.w.z. op denzelfden voet kan blijven inkoop. Ook hij is dus volkomen gerechtigd tot gemotiveerde prijsverhoogingen. Het publiek nu is daarvan lang niet altijd doordrongen en van die zijde dreigen den middenstander voortdurend onaangenaamheden, omdat juist hij voortdurend met dat publiek te maken heeft. Begrijpelijkerwijs zoekt nu de middenstand naar middelen om het koopend publiek van deze situatie op de hoogte te stellen, om op die wijze lastige wrijvingen bij voorbaat onmogelijk te maken. Voor den middenstand is daartoe te meer aanleiding, omdat de andere zijde van de medaille: de mogelijkheid van prijsopdriving door personen zonder sociaal verantwoordelijkheidsgevoel, op uiterst demonstratieve wijze den volke getoond is. En door middel van de groote pers en door middel van de radio is het publiek als het ware dringend uitgenoodigd gevallen van prijsopdriving — of wat de massa daarvoor aanziet! — oogenblikkelijk ter kennis van de autoriteiten te brengen, die onmiddellijk en nauwgezet onderzoek van elk geval hebben toegezegd.

Wij begrijpen volkomen, dat in tijdsomstandigheden als de huidige het algemeen belang eischt, dat prijsverhoogingen tot het strikt onvermijdelijke beperkt blijven. En dus verstaan wij ook, dat men alle moeite wenscht te doen om elke poging tot werkelijk ongemotiveerde prijsverhoging in de kiem te smoren. Maar de wijze, waarop men het publiek daarbij heeft voorgelicht, is wel wat eenzijdig en wekt vooral bij de massa den indruk, dat elke prijsverhoging een onsociale handeling van de zijde van den winkelier zou zijn. Het kan dus geen bevreemding wekken, dat men van de zijde van den georganiseerden middenstand heeft getracht te bereiken, dat het publiek ook de andere zijde van de medaille, de moeilijkheden van den middenstand, werd getoond.

Daar komt nog iets bij. Ware de financieele positie van den middenstand een hechte, dan zou men in die kringen tegen de min of meer eenzijdige voorlichting van de koopende massa zeker minder bezwaar hebben. De middenstand in zijn algemeenheid is afkeerig van elke onrust en werkt in deze omstandigheden gaarne en loyaal met de Overheid mede. Wanneer het er nu ook maar eenigszins „af” kon, zou hij voor een korten overgangstijd desnoods genoeg nemen met financieele offers — maar de toestand in het middenstandsbedrijf is nu echter eenmaal zoo, dat dergelijke offers niet gebracht kunnen worden.

Alles bijeen genomen, is het dus begrijpelijk, dat de middenstand nu ook zijnerzijds tracht de werkelijke situatie tot het publiek te doen doordringen. Nu is het echter bevreemdend, dat hij bij die pogingen weerstand ontmoet van hoogerhand. Er zijn ons gevallen bekend, waarin een op zeer rustigen toon gesteld communiqué van middenstandszijde, bedoeld om het publiek erop te wijzen, dat er ook zoiets als gemotiveerde prijsverhoging bestaat, door de betrokken instanties werd geweigerd. Bij informatie te bevoegder plaatse werd daarop medegedeeld, dat der-

gelijke berichten thans absoluut ontoelaatbaar waren. Ook pogingen van georganiseerde middenstandszijde om het publiek, waar het tegen ongemotiveerde prijsverhoogingen werd gewaarschuwd, nu ook op de hoogte te stellen van het bestaan van gerechtvaardigde prijsverhoogingen, werden van de hand gewezen. En in een persbericht vanwege het Departement van Economische Zaken aan de middenstandspers gezonden, heet het, dat dergelijke communiqués „blijkbaar de tendens hebben prijsopdriving te verontschuldigen”. Erkend wordt, dat deze berichten gewoonlijk in zeer voorzichtige bewoordingen gesteld zijn, maar naar de meening van het Departement wekken zij den indruk ten doel te hebben „het publiek op aanstaande prijsverhoogingen voor te bereiden” en gemeend wordt, dat zulks het handhaven van de Prijsopdrivingswet kan bemoeilijken, weshalve tenslotte wordt aangeraden „het verspreiden van dergelijke tendentieuze berichten na te laten”.

Dit nu is naar onze meening jegens den middenstand niet billijk. Zonder twijfel: elke paniekstemming dient te worden vermeden.

Maar de middenstand is evenzeer een onderdeel van de Nederlandsche volksgemeenschap, dat recht heeft op bescherming van zijn vitale belangen en dat bij vorige gelegenheden bewezen heeft graag met de Overheid te willen samenwerken. Welnu, dan make men het dien middenstand ook niet noodeloos moeilijk en stelle hem in de gelegenheid in bezadigde bewoordingen ook zijn standpunt naar voren te brengen. Dat hierdoor de handhaving van de Prijsopdrivingswet bemoeilijkt zou worden valt niet in te zien, integendeel. Juist door de verspreiding van een officieele mededeeling van dien aard zal het publiek leeren begrijpen, dat er prijsverhoogingen en prijsverhoogingen zijn en dat ook te dezen opzichte onderscheid dient te worden gemaakt.

Er is trouwens nog meer. Erkend moet worden, dat de Overheid niet alleen bij winkeliers de prijzen controleert, doch dat zij er ook op toeziet, dat fabrikanten en tusschenhandelaren elke prijsverhoging kunnen rechtvaardigen. Maar wat geschiedt er nu? Er zijn ons voorbeelden bekend van artikelen, waarvan in het allerjongste verleden de prijzen zeer laag waren gesteld uit concurrentie- of andere overwegingen, te laag zelfs, en die nu in het geheel niet meer geleverd worden. Wij weten van grossiers, die dagen lang de telefoon van den haak hebben gelegd. Er zijn importeurs van buitenlandsche artikelen, die zich in diep stilzwijgen hullen en hun artikelen eenvoudig vasthouden. Een en ander moge begrijpelijk zijn, het is daarom nog niet te rechtvaardigen en het is alweer de middenstand, die daarvan de dupe wordt. Want het publiek komt niet in aanraking met die fabrikanten of tusschenhandelaren, doch constateert alleen, dat de winkelier die artikelen niet of slechts in onvoldoende hoeveelheden kan leveren en dat publiek denkt niet verder na en verwijt alleen den middenstander de huidige moeilijkheden. Er zijn ook gevallen bekend van fabrikanten, die onder drang van hoogerhand, beraamde prijsverhoogingen hebben moeten intrekken, doch die nu slechts mondjesmaat of in het geheel niet afleveren: het is weer de middenstand, die dan als kop van Jut moet fungeren.

Wij zijn ervan overtuigd, dat ook deze dingen de aandacht van de Overheid hebben en wij willen haar zeker niet hard vallen, dat zij niet met één slag aan al die ongerechtigheden den kop kan indrukken. Het was slechts onze bedoeling de uiterst moeilijke positie van den middenstand in het licht te stellen en erop te wijzen, dat het nu, na eenige weken overgangstoestand, tijd is om het publiek meer en beter dan tot nu toe is geschied op de hoogte te stellen van die moeilijke positie en van het onderscheid tusschen gemotiveerde prijsverhoging en onsociale prijsopdriving. Daarop heeft de loyaal medewerkende middenstand, die het toch reeds zoo zwaar heeft, volledig recht.

Dr. E. J. TOBI.

DE OPPERSTE ZAKENMAN.

Onder bovenstaanden titel schreven wij kort na de depreciatie van den Gulden (7 Oct. 1936) in dit blad een artikel, waarin wij eenige critiek oefenden op de toenmalige toepassing door de Regeering van de *wet tot het tegengaan van prijsopdrijving*. Daarin werd o.m. gezegd, dat de Regeering in die voor haar zeker moeilijke tijdsomstandigheden niet te ver diende te gaan, het zakenleven niet te zeer door bindende bepalingen moest belemmeren en dat zij, — waar noodig —, repressief zou kunnen ingrijpen. Doordat de Regeering zeer spoedig haar bemoeiingen beperkte (kon beperken?) en zichzelf weder onthief van de taak als „opperste zakenman” op te treden, is alles toenmaals tenslotte vrij behoorlijk verlopen.

L'histoire se répète.

Eerder dan velen wellicht hebben verwacht, staat de wet tot het tegengaan van prijsopdrijving weder in het centrum van vrijwel aller belangstelling. Waar het bovendien er naar uitziet, dat de bemoeienis ditmaal niet van zoo korten duur zal (kunnen) zijn, achten wij een beschouwing hiervan opnieuw op haar plaats, te meer nu van allerlei zijden uit het bedrijfsleven ontevredenheid en ongerustheid over de toepassing van genoemde wet blijkt.

Wij stellen voorop, dat de taak van de Regeering op dit oogenblik oneindig veel zwaarder is dan drie jaren geleden en dat, met het oog op de te verwachten oorlogsontwikkeling, in haar overwegingen ettelijke motieven moeten worden betrokken, waarvan de vorige keer geen sprake behoefde te zijn. Daartegenover staat, dat de belangen, ook, ja vooral van het zakenleven, die thans in het geding zijn, aanmerkelijk verder reiken dan in September/October 1936. Juist in een tijd, als wij thans beleven, met abnormale omzetten en kleinere vervangingsmogelijkheid tegen sterk verhoogde, soms zelfs onbekende prijzen, moeten telkens op korten termijn beslissingen met verdragende beteekenis voor handel en nijverheid worden genomen. Deze zijn thans daarin niet vrij. Een regeeringsapparaat, dat zich tot nu toe weinig met de details van den handel bemoeide en dat door (tijdelijke) overbelasting wellicht niet in al zijn gelederen van voldoende competente instanties is voorzien, kan naar onze meening kwalijk worden aangemerkt als het juiste orgaan om bij voorbaat beslissingen te nemen over de hoogte van diverse prijsniveaus voor de meest uiteenlopende artikelen, waarbij rekening is te houden met allerlei sterk varierende factoren.

Uiteraard is het voor de Regeering gemakkelijk om in eenige algemeene termen prijsverhoging „boven het niveau van Augustus jl.” te verbieden, doch dit is ten eenen male onbillijk en niet zonder groote gevaren, aangezien elementaire economische begrippen daarbij totaal in het gedrang komen. Men tracht op deze wijze preventief in te grijpen en generaliseert, hetgeen in veel gevallen tot ongemotiveerde schade voor het bedrijfsleven moet leiden.

Het eenige ingrijpen, dat o.i. op zijn plaats kan zijn, is het repressieve ingrijpen. Ongetwijfeld zijn er gevallen, waar dit laatste gewettigd is. Wanneer wij bijv. in de dagbladen lezen, dat een zakenman een bepaald artikel inkoopt tegen $f 0.25$, dit aan een onder eigen beheer staande vennootschap verkoopt tegen $f 0.50$ en het dan door deze vennootschap aan verbruikers laat leveren voor $f 0.75$, dan zal niemand ontkennen, dat ingrijpen gewettigd is. Indien de mogelijkheid tot ingrijpen door de Overheid bestaat, zal de goedwillende het daartoe niet laten komen en geen dingen doen, die met de prijsopdrijvingswet als achtergrond, naderhand zouden worden veroordeeld. En de kwaadwillende? Deze kan immers altijd door ingrijpen achteraf, door repressieve bemoeiingen dus, aan banden worden gelegd. In die gevallen behoeft de gerechte straf dan ook niet matig te zijn!

Alle prijsstijging is geen prijsopdrijving!

Men verwarre „prijsstijging” niet met „prijsopdrijving”

en zij overtuigd, dat de norm, waarvan men den volke kond heeft gedaan (geen prijzen boven het niveau van Augustus jl.), in de practijk niet te aanvaarden is. Prijsverhoging ook op korten termijn zal in veel gevallen niet te vermijden zijn en is in die gevallen voor iederen zakenman een daad van wijs beleid. *Richtsnoer daarbij dient de vervangingswaarde te zijn.*

Een pleidooi voor calculaties op deze basis blijkt nog steeds niet overbodig te zijn. Blijkens haar actie plaatst de Regeering zich nog steeds op het standpunt, dat oude voorraden tegen de oude prijzen moeten worden verkocht. Een dergelijke opvatting achten wij alleszins onjuist en komt neer op een partieele uitdeeling van het werkkapitaal van iedere onderneming onder haar afnemers. De ernstige aderlating van de economische krachten van het bedrijfsleven, die op deze wijze wordt bewerkstelligd, moet zich te zijner tijd wreken. De stijging der grondstoffenprijzen, de hogere prijzen van de fabrikaten, de hogere vrachten, de hooge molestpremiën, de hogere bijkomende kosten door diverse factoren, stellen industrie en handel voor de noodzaak hun prijzen te herzien. Edoch, de Regeering laat zulks niet toe. Men forceert het bedrijfsleven op die wijze feitelijk tot het houden van uitverkoop van courante goederen.

Inderdaad, er zijn koopjes te halen! De gevolgen blijven niet uit. Men bestelt extra hoeveelheden, vult zijn „normale” voorraden aan, in de wetenschap, dat binnenkort de prijzen moeten stijgen. Industrie en handel worden leeggekocht, als zij niet met omzichtigheid te werk gaan. Geen wonder, dat men hier en daar de moeilijkheden tracht te omzeilen door slechts tegen open prijs te offereeren en ook op die basis orders voor levering over eenigen tijd aanvaardt, terwijl elders weder alle quantumkortingen zijn vervalten. Wij noemen deze laatste feiten slechts als symptomen en gevolgen van de heerschende onzekerheid. Het zijn opgedrongen vormen van zelfbescherming, die voor een, naar omstandigheden redelijke, ontwikkeling van het bedrijfsleven allesbehalve wenschelijk zijn¹⁾.

Ingrijpen geboden.

Bij het verschijnen van dit nummer van Economisch-Statistische Berichten is het reeds circa vier weken geleden, dat tot mobilisatie hier te lande werd besloten. Vrijwel dien geheelen tijd functionneert de wet tegen prijsopdrijving. Nu zegge men niet: zolang de Regeering met de uitwerking van haar crisismaatregelen en met het opnemen van voorraden nog niet gereed is, dient zij het huidige prijspeil zooveel mogelijk te handhaven. Intusschen kan voor het bedrijfsleven onherstelbaar verlies zijn veroorzaakt. De economische weerbaarheid van handel en industrie mag niet worden opgeofferd om het prijzenpeil tijdelijk in stand te houden. Bovendien, als meer normale omstandigheden mochten ontstaan en de Regeering het bedrijfsleven weder vrijlaat, zal zij geen garanties geven, dat de duur-ingekochte en duur-gefabriceerde producten tegen redelijke prijzen kunnen worden verkocht.

Op grond van het vorenstaande achten wij het noodzakelijk, dat de Regeering op zeer korten termijn zich beraadt, zich de taak van „oppersten zakenman” zelf van de schouders legt en het bedrijfsleven in deze, ook voor hem zoo moeilijke periode, gelegenheid geeft tot de vereischte aanpassing. Richtsnoer zal daarbij onherroepelijk moeten zijn: *voorhanden goederen op basis van de vervangingswaarde af te leveren*. Voor de Regeering blijft dan de taak om, met de wet tot het tegengaan van prijsopdrijving in de hand, repressief te waken tegen onvaderlandslevende daden.

Dr. C. KOOL.

¹⁾ Zie over hetzelfde onderwerp het artikel „Prijsopdrijving en Middenstand” door Dr. E. J. Tobin in dit nummer; in het bijzonder blz. 693.

PONDENKOERS EN DEVIEZEN- RESTRICTIE.

Een van de vitale onderdelen van Engeland's stelsel van „oorlogseconomie” is de monetaire politiek. Sedert wij de vorige week dit onderwerp aan een beschouwing onderwierpen, heeft zich een novum voorgedaan, dat een aparte analyse ten volle waard is. De Dollarnoteering te Londen, zoals die door de monetaire autoriteiten wordt gefixeerd, is, evenals trouwens de officieele goudprijs, geheel onveranderd gebleven, maar de Pondenoteering op de internationale markten is belangrijk gedaald, op een gegeven moment tot niet minder dan rond 10 pCt. beneden de Londensche tegenwaarde, waarna inmiddels weer een herstel is ingetreden. Er zijn dus twee Pondenkoersen ontstaan, een „binnen-” en een „buitenlandsche”.

Sedert de ervaringen, die men in de laatste jaren op het gebied van wisselkoersen heeft opgedaan, is dit verschijnsel op zichzelf niet zoo heel wonderlijk, en onder de heerschende buitengewone omstandigheden zou men zich dan ook bij het ontstaan van „Sperrponden” met een specialen koers zonder veel deining neerleggen, ware het niet, dat men in de *tot nu toe* door de Engelsche regeering getroffen maatregelen er geen kan ontdekken, die het instituut van de geblokkeerde saldi creëert.

Tot goed begrip moge een beknopte uiteenzetting gegeven worden van dat, wat primair noodzakelijk is om een werkelijk afdoende deviezencontrole te scheppen. Duitschland blijft daarvoor het duidelijkste en meest perfecte voorbeeld, zoowel wat organisatie als wat essentialia betreft. Men heeft de Mark nu reeds jarenlang op een gelijk koerspeil gehouden — een hooger peil dus ten aanzien van munten, die inmiddels devalueerden — maar naast de „vrije Mark” zijn verscheiden soorten geblokkeerde Markensaldi ontstaan, alle met speciale bestemmingsmogelijkheden, en daardoor veelal tegen uiteenlopende koersen realiseerbaar. Wanneer men het meest essentiele element uit de Deutsche deviezenregeling moest weergeven, dan is het wel dit: er is een uiterst scherp onderscheid gemaakt tusschen saldi, waarmee koopend ter markt kan worden verschenen en die in het algemeen kunnen worden gebruikt ter vereffening van alle transacties, die tot de loopende posten van de betalingsbalans kunnen worden gerekend, eenerzijds, en anderzijds saldi, die men voor allerlei andere doeleinden kan gebruiken, welke bestemmingen dan in hoofdzaak neerkomen op investering in Duitschland. Daarmee is dus dadelijk een principieel onderscheid gemaakt tusschen de valuta als koopkrachtinstrument, en de valuta als rekeneenheid voor kapitaalsinvestering. In zulke omstandigheden kan men den koers van de „vrije valuta” inderdaad beschouwen als een echten wisselkoers, de koers van de geblokkeerde valuta is niet anders dan een waardeering voor kapitaalsinvestering in het betrokken land, is dus veeleer een obligatiekoers dan een wisselkoers.

Toetsen wij nu de in Engeland genomen maatregelen aan het hiervoren — zeer summier — omschreven criterium, dan constateeren wij, dat van een waterdichte deviezenrestrictie niet gesproken kan worden, maar wat het voornaamste is: *dat van een blokkade van saldi geen sprake is*. Dit laatste is van alles overheerschende beteekenis, omdat zonder zulk een blokkade een duurzame en noemenswaarde afwijking tusschen interne en externe koersen niet mogelijk is. Tijdelijk kan zich zulk een verschijnsel, getuige trouwens de ervaring van de laatste dagen, natuurlijk voordoen, maar het is gedoemd te verdwijnen, tenzij men de consequentie trekt van het blokkeeren van Pondensaldi. Oppervlakkig beschouwd, is een verschil tusschen binnen- en buitenlandschen koers ook bij de nu geldende situatie logisch. Immers, de Engelsche monetaire autoriteiten zorgen, dat omzetting van Ponden in deviezen tegen den officieelen koers slechts mogelijk is voor die transacties of afwikkeling van

transacties, die haar convenieeren. Dat beteekent dus, dat alle Pondensaldi, tot welker converteering in deviezen de autoriteiten geen medewerking wenschen te verleenen, elders verhandeld kunnen worden op een geheel ander koersniveau.

Maar wat is nu het gevolg van zulk een toestand? Een uit de genoemde verhoudingen voortvloeiende „onderwaardeering” van het Pond in vergelijking tot de Londensche noteering moet ertoe leiden, dat alle exporteurs, die aan Engelsche koopers goederen leveren, in andere dan Engelsche valuta zullen wenschen te factureeren, althans voor de Engelsche koopers veel gunstiger offerten zullen maken in deviezen dan in Ponden. En omgekeerd, zal de Engelsche verkoper van zijn buitenlandsche afnemers aanmerkelijk gunstiger prijzen kunnen bedingen, indien hij in Ponden factureert. Alle transacties, waarvoor het Pondenprovenu kan worden gerealiseerd op de Londensche markt, waar deze valuta overgewaardeerd is, zullen dus in die valuta worden afgesloten, alle transacties, waarvoor het Pondenprovenu zou moeten worden afgestooten op een markt, waar de lage waardeering geldt, zullen in andere valuta dan Ponden worden gecontracteerd. Aldus zou een volledige eenzijdige valutapositie ontstaan, die pas een einde neemt, wanneer beide noteeringen pariteit zijn geworden. Men zou het in enkele woorden aldus kunnen uitdrukken, dat nu de normale wisselarbitrage, die anders den Pondenkoers in binnen- en buitenland in evenwicht houdt, is uitgeschakeld, deze functie zal worden overgenomen door den goederenhandel. Onder normale omstandigheden is de valuta, waarin deze transacties worden afgesloten, voor de betrokken partijen betrekkelijk onverschillig, nu wordt dat geheel anders en gaat elke goederentransactie een element van wisselarbitrage bevatten. Hieruit volgt, dat deze tendens tot koersniveleering slechts indirect werkt, en zeker niet zoo direct en snel als de wisselarbitrage zelve. Maar de tendens is er niet minder sterk om!

De geschetste situatie zal zich voordoen, zoolang het mogelijk blijft om Pondensaldi, waarvan de verkoopsdruk nu elders de noteering van het Pond zoozeer onder pressie doet staan, aan te wenden tot het verrichten van aankopen en betalingen in Engeland. Zoolang, met andere woorden, elk Pondensaldo zijn karakter van koopkrachtinstrument ten volle handhaaft! Een werkelijke deviezenrestrictie, die dan ook onmiddellijk gepaard zal gaan met twee koersen in den zin als boven gereleveerd ten aanzien van vrije en geblokkeerde markten, is slechts denkbaar, wanneer men die Pondensaldi, waarvan men omzetting in deviezen tegen de officieele koersen in Londen niet wenscht toe te staan, de facto blokkeert; wat kan:

1o. Door een formeele blokkade, zooals Duitschland die in de Sperrkonti heeft ingesteld, of

2o. Door een practische blokkade. Zulk een oplossing zou b.v. mogelijk zijn, indien de Engelsche regeering aan alle Engelsche exporteurs zou verbieden in Ponden te factureeren. In zulk een geval zou de bovenschreven „indirecte wisselarbitrage” via den goederenhandel onmogelijk worden, en zouden de facto Pondensaldi, die de Engelsche regeering niet wil vrijgeven, toch geblokkeerd zijn, omdat er practisch geen koopers voor zouden zijn.

Zoolang men niet tot één van beide groepen maatregelen overgaat, kan men niet spreken van een werkelijke deviezenrestrictie, en zal in geen geval een blijvende deviatie tusschen binnen- en buitenlandschen Pondenkoers mogelijk zijn. Dit alles natuurlijk in de veronderstelling, dat niet de Engelsche exporteurs uit loyaleiteit een houding gaan innemen, die overeenkomt met de hierboven onder 2. genoemde mogelijkheid. Indien dat wel zoo zou zijn, zou men hoogstens kunnen constateeren, dat ook zonder dwingende wetsbepalingen een blokkade kan worden bereikt. Maar het essentiele is en blijft, dat een blokkade van saldi intreedt. Zoo niet, dan blijft de deviezenregeling onvoldoende.

C. A. Kl.

BIJ HET EEUWFEEST VAN DE NEDERLANDSCHE SPOORWEGEN.

Als men ter gelegenheid van het eeuwfeest der Nederlandsche spoorwegen een onderzoek instelt naar de doeleinden, die honderd jaar geleden Brade, Serrurier en le Chevalier met de spoorlijn Amsterdam—Haarlem nastreefden, dan vindt men tot zijn verwondering óók, dat zij het Nederlandsche verkeer onafhankelijk wilden maken van den waterweg. Zelfs is dat in het begin het voornaamste motief voor spoorwegaanleg geweest.

Want als het eerste spoorwegplan in Nederland in de kranten van 1832 ter sprake komt en als de eerste pamfletten over spoorwegaanleg de drukpersen verlaten, dan houden zij zich bezig met dit vraagstuk: is de aanleg van een spoorlijn tusschen Amsterdam en Keulen noodig en mogelijk.

De voorstanders van het plan-Bake betoogden de noodzakelijkheid, omdat de vaart tusschen die twee plaatsen veel te wenschen overliet; het duurde lang eer men door Amstel, Vecht en Vaartschen Rijn de Lek bereikte en dan moest men nog tegen den stroom in den Rijn op. Liep alles mee, dan deed men er 10 dagen over; had men tegenslag, dan kon het 20 dagen duren eer men Keulen bereikte. Daarbij kwam nog, dat de vaart ongeveer drie maanden per jaar stil lag, zoodat de handel deze interruptie moest zoeken te neutraliseeren door het aanleggen van groote voorraden.

De tegenstanders beweerden, dat door het in dienst stellen van stoomsleephooten de vaart bespoedigd en de periode van stillegging ingekort kon worden. Zij kregen gelijk van het groote publiek, de inschrijving mislukte en het plan-Bake werd een archiefstuk.

Toch bleef de verbinding Amsterdam—Keulen in concurrentie met den waterweg de geesten beheerschen. Want toen Brade in 1834 concessie vroeg voor de lijn Amsterdam—Rotterdam, schreef hij in zijn nota, die de concessie-aanvraag vergezelde, dat „de inschrijving voor den Keulenschen spoorweg mislukte, niet omdat het grootste gedeelte van het publyk van deszelfs noodzakelijkheid niet overtuigd was, maar alleen dewijl men geen verzekering had van een behoorlijke intrest van het daartoe te verleen geld te maken”. Hij zag daarom een korten weg om tot het doel te geraken: een rentegarantie van de zijde der Regeering, en een langen weg „namelijk het Nederlandsche publyk van lieverlede met spoorwegen bekend te maken en hun handtastelijk de voordeelen, die deze opleveren te doen zien.”

De spoorweg naar Keulen in concurrentie met de lijn Antwerpen—Keulen moet er komen, aldus Brade. Ook Rotterdam is — hoewel het een waterweg bezit — bij een dergelijke verbinding gebaat: „de ondervinding zoude haar welligt leeren (en den hemel verhoede dat dit niet te laat geschiede, want den Handel eens verplaatst keert niet ligt terug), dat de spoorweg, welke in de concurrentie met deze waterbaan, van wegens haar mededingster Antwerpen staat op te treden allernoodlottigste gevolgen voor haar zoowel als voor Amsterdam, kan na zich slepen.”

Later vroeg Brade met Serrurier en le Chevalier om een concessie Amsterdam—Haarlem, kreeg die op 1 Juni 1836 en droeg haar over aan de op 8 Augustus 1837 opgerichte Hollandsche-IJzeren-Spoorweg-Maatschappij. Men kreeg reeds direct te maken met den Nederlandschen polder- en veenbodem, het huiskruis van den spoorwegingenieur, maar de peetoom van de scheepvaart. Toch kon op 20 September 1839 de lijn Amsterdam—Haarlem geopend worden. De rail was als technisch hulpmiddel van vervoer aanvaard en de „ijzeren banen” zouden over weilanden en heidevelden heen de voornaamste steden van Nederland koppelen.

Maar dit zou langzaam gaan. Mocht de eerste lijn reeds spoedig in die mate aan de verwachtingen be-

antwoorden, dat de voortzetting tot Rotterdam spoedig ter hand genomen werd (op 6 December 1843 werd de dienst met Den Haag, op 3 Juni 1847 die met Rotterdam geopend), de Hollandsche rentenier was nog niet gewonnen voor het nieuwe vervoermiddel.

Koning Willem I steunde echter waar hij kon. Toen een wettelijk plan voor den aanleg van een spoorlijn Amsterdam—Arnhem (eerste etappe voor een lijn Amsterdam—Keulen) verworpen werd, creëerde Nederlands eerste koning dien aanleg bij K.B. en stelde zich voor de rente der leening garant. Op 16 Mei 1845 kon Arnhem feestvieren; het was door middel van den spoorweg met Amsterdam verbonden en kon de overlaadhaven voor den Rijn worden. De later gefundeerde Nederlandsche Rhijnspoorweg, grootendeels met Engelsch kapitaal gedreven, zou de lijn exploiteeren en in 1856 de verbinding met Keulen tot stand brengen.

Sinds Bake's plan waren toen 25 jaar verlopen. Deze vertraging is kenmerkend voor de spoorweggeschiedenis in de eerste helft van de 19de eeuw in Nederland. Terwijl allerwege in toenemend tempo spoorlijnen werden aangelegd, zou het in Nederland 1860 worden, eer de grootscheepsche aanleg van spoorwegen mogelijk werd gemaakt. Maar de Staat moest het toen ook doen, en hij deed het van de voordeelige overschotten der Indische begrooting. Aldus werden de Nederlandsche spoorwegen imperiaal gebouwd.

Sedertdien kan van een net worden gesproken. De Hollandsch-IJzeren-Spoorweg-Mij., de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen (in 1863 opgericht), de Nederlandsche Centraal Spoorweg Mij. (uit 1860) en de Rhijnspoor bedienden ieder hun eigen net. Het spoorwegvervoer kenmerkte zich toen reeds door de van buitenlandsche spoorwegen afwijkende verhouding tusschen goederen- en reizigersvervoer. Was in het buitenland het goederenvervoer het belangrijkste, in Nederland was reeds spoedig het reizigersvervoer het voornaamste, gelijk blijkt uit de volgende cijfers:

Opbrengsten in duizendtallen guldens.

	1839	1840	1864	1889	1913	1920	1938
H.S.M.							
Reizigers ..	41	164	1168	4.807	17.087	—	—
Goederen ..	0.3	4	264	2.848	13.194	—	—
S.S.							
Reizigers ..	—	—	138	6.466	17.266	—	—
Goederen ..	—	—	32	6.914	21.715	—	—
N.R.S.							
Reizigers ..	—	—	1.583	2.690	—	—	—
Goederen ..	—	—	1.323	2.105	—	—	—
N.C.S.							
Reizigers ..	—	—	198	471	1.501	—	—
Goederen ..	—	—	74	315	1.337	—	—
N.S.							
Reizigers ..	—	—	—	—	—	87.581	55.492
Goederen ..	—	—	—	—	—	108.653	38.567

Reeds deze paar cijfers bewijzen, dat het initiatief van 1831 niet het effect van het bedoelde heeft teweeg geroepen. Niet de spoorwegen zouden de binnenscheep- en Rijnscheepvaart lam slaan, maar omgekeerd zou de binnenscheepvaart de concurrentie met de spoorwegen met zoo'n succes voeren, dat een aanmerkelijk deel van het goederenvervoer den waterweg zou blijven volgen. De schipperstrui won het van de spoorweguniform. Maar daarmee ontbeerde het bedrijf een der voorwaarden voor een krachtige en financieele positie, nl. de inkomsten uit een groot goederenvervoer, een gemis, waarvan de gevolgen tot op den huidigen dag toe merkbaar zijn.

Niet, dat de uiterst labiele financieele toestand der spoorwegen in Nederland alleen op rekening van de binnenscheepvaart geschreven moet worden. De Staat heeft daar ook het zijne toe bijgedragen. Niet alleen, dat hij vele onbetaalde diensten van de ondernemingen vroeg, maar ook introduceerde hij in 1890 een politiek, die de financieele positie van de spoorwegen voortdurend ernstig bedreigde. In dat

jaar ging de Regeering, naar aanleiding van den deplorabelen toestand van den Nederlandschen Rhijnspoorweg over tot een verdeling van het spoorweg-net tusschen de twee groote spoorwegmaatschappijen, onder liquidatie der N.R.S. Zij volgde daarbij het stelsel, dat de verbindingen tusschen de groote plaatsen door beide maatschappijen konden worden verzorgd. Het gevolg was een concurrentie, welke kapitalen verslond, de inkomsten deed dalen en een overdadige verkeersvoorziening schiep.

Onder dit regiem hebben de Nederlandsche spoorwegen tot 1911 gereild en gezeild, tot in dat jaar een zekere vorm van samenwerking tot stand kwam, welke allengs werd verwisseld voor andere vormen, die steeds meer naar nauwere eenheid in de bedrijfsvoering en de bedrijfspolitiek streefden. Op 1 Januari 1917 trad een gemeenschap van baten en lasten in werking, die tot 1 Januari 1938 kon blijven bestaan. Op dien datum werden de Nederlandsche spoorwegen één en ondeelbaar.

De spoorwegen hebben de laatste kwarteeuw in geen onvermengd gunstigen tijd geleefd. Niet alleen, dat er bedrijfseconomische zorgen waren — het tekort in het pensioenfonds en de te geringe afschrijvingen — ook bestond nog de oude concurrent, de waterweg, die zich verre van een goede buur toonde. De kanalen in Limburg en Twente deden het vervoer van het hoofdproduct, dat in Nederland vervoerd wordt, de steenkool, voor een groot deel naar den waterweg afvloeien, een aanmerkelijke aderlating.¹⁾ Daarbij komt nog de vermeerdering van de capaciteit der binnenvloot, tengevolge van de motorisatie, welke met de crisis tot een aanmerkelijke daling der vrachten leidde, waarvan ook de spoorwegtarieven de gevolgen moesten ondergaan. Tenslotte verscheen de auto als nieuwe concurrent. Deze heeft echter niet alleen de binnenvaart bestreden, maar ook met haar samengewerkt om vervoer aan de spoorwegen te ontnemen.

Een der doeleinden, die de aanleggers voor oogen hadden, is derhalve allerminst bereikt. Integendeel de spoorwegen voelen sinds hun prilste begin den waterweg als den prikkel, waartegen zij voortdurend de kans loopen hun verzenen te slaan.

De ironie der geschiedenis wil echter, dat juist bij het eeuwfeest der spoorwegen de waterweg voor het goederenvervoer, ingevolge de bijzondere omstandigheden, aan betekenis wint. Maar Brade c.s. zouden in de omstandigheden, waarin wij verkeerden, een dergelijk verloop ongetwijfeld billijken. En zouden wij „plus royaliste que le roy” zijn?

J. P. B. TISSOT VAN PATOT.

¹⁾ Er zijn thans 7.646 km waterweg tegenover 3.337 km spoorweg. De wilde vaart vervoerde in 1938 9.886.000 ton, waarvan 3.136.000 ton steenkool.

ENKELE MAATSCHAPPELIJKE ASPECTEN VAN TE GROOTE CONCENTRATIE IN HET BANKWEZEN.

De strijd om levensruimte, welken de niet-bezittende staten voeren, is in den grond — zij het ook in meer grootschen stijl — precies dezelfde strijd, welken grootondernemingen voeren om haar invloedssfeer uit te breiden. Ook de „ondernemersstaten” kennen hun actie om de hegemonie in hun wereld en ook hun belangen breiden zich uit en groeien heen over de grenzen van streek en provincie, ja zelfs over die van het eigen nationale gebied. In tegenstelling tot de industrie beperkt de concentratie in het bankwezen zich in het algemeen tot de nationale grenzen.

Dat de vroegere generaliteitslanden een dankbaar object van levensruimte voor de grootbanken waren, bewijzen wel de talloze vestigingen in deze streken. Toch meen ik, dat de omstreeks 1911 ingetreden concentratie van het bankwezen en het daarmee gepaard gaande kwijnen van het kleinbedrijf in het bankwezen,

in Brabant niet in grootere mate om zich heen heeft gegrepen dan elders. Eerder is het tegendeel het geval.

De middelen, waarmede de penetratie van de grootbanken geschiedt, zijn vele en varieeren van stichting van filialen en bijbanken en kapitaalsverhoogen tot deelnemingen in particuliere bankhuizen, belangengemeenschap en fusie.

De onlangs gesloten belangengemeenschap tusschen de Rotterdamsche Bankvereniging en de Amsterdamse Bank zal wel niet het einde van de concentratieperiode zijn. Samengaan van andere grootbanken behoort lang niet tot de onmogelijkheden. Ofschoon het mij wil voorkomen, dat een dergelijke geweldige concentratie financieel en privaat-economisch ongetwijfeld zeer groote voordeelen heeft, valt niet te ontkennen, dat maatschappelijk en sociaal schaduwzijden aanwezig zijn. In hoeverre deze kansen aanwezig zijn, zal blijken bij een beschouwing van de verschillen tusschen de groote en midden-groote (en/of kleine) bankbedrijven. In het algemeen zijn zij beknopt samen te vatten in de volgende punten:

- a. Credietpolitiek en rentabiliteit.
- b. Streek- en algemeen belang.
- c. Specialiseering en plaatselijke aanpassing.

Credietpolitiek en rentabiliteit.

Als een nadeel van groote bankinstellingen is vaak aangevoerd, dat den kleineren credietzoekenden in handel en nijverheid de toegang tot het crediet bemoeilijkt wordt. Hoewel dit niet altijd waar behoefte te zijn, is het mogelijk, dat de grootbank ten opzichte van de behoeften van kleinere bedrijven terughoudender is dan sommigen wenschen.

Kleinere credieten en vertrouwenscredieten zijn, evenmin als credieten zonder zakelijk onderpand, nooit de specialiteiten van de grootbanken geweest. Zoo zegt Westerman¹⁾, die toch waarlijk geen tegenstander is van concentratie: „Dat bij de afschildering van de economische taak, welke, naar men beweerd heeft, met zooveel succes door den particulieren bankiersstand in dit opzicht vervuld werd, ook eenige overdrijving in het spel is geweest, moge waar zijn, het staat evenzeer vast, dat de grootbanken, wat haar optreden t.a.v. den kleinhandel en de klein-nijverheid betreft, veelal zijn tekort geschoten en zich met een al te gemakkelijk beroep op het weinig loonend karakter der betreffende rekeningen of het gebrek aan deugdelijke onderpanden van haar plichten als hoedsters van het nationale liquide kapitaal hebben afgemaakt.”

Te groote concentratie zal in het algemeen de tendens hebben dit bezwaar nog te vergrooten. Hierbij mag niet vergeten worden, dat de regionale banken soms beter in staat zijn een crediet te beoordeelen op zijn volledige waarde. Naast rentabiliteit, solvabiliteit, liquiditeit en crediet-capaciteit van den cliënt, zijn zij beter in staat dan wie ook *de soliditeit* van de betrokken personen of van de *leiders* van een zaak te beoordeelen. Is de soliditeit, waaronder moet verstaan worden het geheel van eigenschappen, die iemand betrouwbaar doen zijn, aanwezig en goed, en mocht een der andere eischen voor de credietverleening minder zijn, dan zijn zij eerder geneigd tot credietbemiddeling.

Niet alleen, dat kleinere credieten voor een grootbank onaantrekkelijk zijn en slecht te beoordeelen, zij zijn vaak ook onrendabel. Weliswaar bezitten de banken geen kostprijsberekening, maar globaal kunnen zij toch zeggen, welke deelen en diensten onrendabel blijken. Dat wil niet zeggen, dat zij geen diensten bewijzen, welke onrendabel zijn. Ik denk hierbij bijv. aan de binnenlandsche wisselafdeeling. Deze zal in vele gevallen de gemaakte kosten niet goedmaken. De diensten hier verleend zijn dikwijls zoo inhaerent (door cessie e.a.) aan de credietverleening, dat het een zonder het andere niet wel mogelijk is.

¹⁾ De concentratie in het bankwezen, blz. 317.

Daarom is het ook niet uitgesloten, dat, wanneer een crediet niet bij een grootere bank kan worden ondergebracht, de regionale bank hier wel voor te vinden is, zonder dat dit hoeft te beteekenen, dat deze aan credietwaardigheid en credietcapaciteit te lage eischen stelt.

Vaak ook zal in tijden als deze, de regionale bank haar rentabiliteitskansen beter uitbuiten dan de grootbanken, wat zich o.a. in de laatste jaren weerspiegelde in de zeer groote kasposities dezer laatste instellingen.

Streek- en algemeen belang.

Het algemeen belang zou bij groote concentratie reeds direct geschaad zijn, indien dit verschijnsel aanleiding zou geven tot een hoogere credietrente. Dit is echter uitgesloten te achten, daar het bankdisconto zich zal blijven richten naar dat van De Nederlandsche Bank. Toch heeft men o.a. van socialistische zijde de bankconcentratie meermalen verweten, dat zij de welvaart van enkelen vermeerdert, maar van de massa niet. Dit is waarschijnlijk overdreven.

De te groote concentratie in het bankwezen kan in dezen bedrijfstak echter een monopoloiden invloed doen ontstaan, die ten nadeele van de volkshuishouding kan — ik zeg kan — worden aangewend en daarmee de Regeering moeilijkheden berokkenen (bijv. tegenhouden van leeningen).

Een en ander kan ook tot gevolg hebben een zeer directe overheersching van de regionale middengroote en kleine bedrijven.

Een ander bezwaar is de toenemende bureaucratiseering en centraliseering, waaronder het grootbankwezen gebukt gaat. Ook dit is vaak ongewenscht. De „filiaal-directeuren” lijden onder een afnemende zelfstandigheid, wat ook weer haar nadeel heeft voor de bediening van haar cliëntele.

Ik meen, dat al deze factoren pleiten voor het instandhouden van een regionaal bankwezen, m.a.w. naast de (al dan niet in naam) concentreerende en centraliseerende instellingen, die haar eigen terrein hebben, staan en moeten bestaan de kleinere banken. Ook uit maatschappelijk en sociaal oogpunt beschouwd is dit gewenscht. Want meer dan de grootbanken zijn de regionale geneigd het streekbelang te dienen en daarmee automatisch het belang van het geheele land. Dat het eene gewest meer dan het andere daarvoor in aanmerking komt, is zeer wel mogelijk. Daar, waar dan ook een toenemende activiteit van het regionale bankwezen te bespeuren valt, is dit zeer toe te juichen.

Specialiseering en plaatselijke aanpassing.

De grootbank kan dan ook de particuliere en ook de regionale bank niet geheel vervangen, omdat vooral de laatstgenoemde bij den strijd om het bestaan de belangen behartigt van hen, wier tijdelijke credietbehoefte, bij het ontbreken van die subsidiaire werkzaamheid, vaak in de verdrukking kwam.

De plaatselijke aanpassing en meerdere specialisatie maken de regionale bank soepeler bij het geven van over-disposities; zij ontgaan de nadeelen van een automatische bediening, welke bij de grootere banken onvermijdelijk zijn, zoolang het niet gaat om een „grooten” cliënt; zij zijn de beste afweermiddelen tegen een zeker formalisme, dat de betrekkingen van grootbanken met haar relaties soms kenmerkt. Een feit is en blijft, dat het hebben en cultiveeren van persoonlijke banden bij het filiaal-stelsel der geconcentreerde bankondernemingen niet altijd mogelijk bleken.

Conclusie.

Zal het algemeene belang, van ons standpunt bezien, door de voorgestelde belangengemeenschap, of mogelijk nog verdere concentratie, in groote mate gebaat zijn? Het antwoord is ontkennend, indien de te volgen politiek slechts een synthese, een samenvoeging is van de gedragslijnen van afzonderlijke groote

instellingen zonder meer. Bovendien rijst de vraag, of de Centrale Bank nog wel voldoende invloed heeft op de reuzen in het bankbedrijf.

Tenslotte, van zuiver maatschappelijk standpunt beschouwd, is het bestaan van kleinere regionale banken naast groote instellingen gewenscht. Immers, een geordende maatschappij eischt volgens het bekende subsidiariteitsbeginsel een differentiatie in de bedrijven, m.a.w. naast groote bedrijven zijn de middengroote en kleine een eisch van een geordend geheel.

Ch. STULEMEIJER.

ROTTERDAM IN HET EERSTE HALFJAAR VAN 1939.

De cijfers over de economische ontwikkeling van Rotterdam in de driemaandelijke statistiek van de Kamer van Koophandel en Fabrieken dier stad, waarvan zo juist het deeltje over het tweede kwartaal van het lopende jaar is verschenen, hebben reeds thans een zuiver historisch karakter. Wij weten, dat de lijn, welke wij in deze uitgaaf in aansluiting aan haar voorgangsters kunnen volgen, sindsdien door overweldigende gebeurtenissen is afgebroken en dat onze grootste havenstad met geheel West-Europa in een uiterst duister tijdvak der geschiedenis is getreden. Een hoofdstuk wordt besloten met een groot vraagteken.

Wanneer wij ons een oogenblik onttrekken aan gedachten over de toekomst, dan maakt het eerste halfjaar van 1939 nog geen al te ongunstigen indruk voor de grote West-Europese zeehavens. Het is waar, dat zowel te Antwerpen als te Rotterdam de zeewaarts uitgaande doorvoer door de sterke afnemering van den uitvoer van Duitse kolen een inzinking heeft vertoond, doch zelfs dit onderdeel bleek, vooral tegen het einde van het eerste halfjaar, niet geheel zonder weerstand. Andere onderdelen van het vervoer vertoonden in beide havens — zuiver statistisch gezien — niet onbevredigende cijfers. Uit economisch oogpunt kan men daarover natuurlijk anders oordelen.

Eén en ander moge nader blijken uit het nevenstaande vergelijkende overzicht van de zeehavenbeweging in Antwerpen en langs den Nieuwen Waterweg gedurende de eerste zes maanden van 1939, vergeleken met de overeenkomstige tijdvakken van 1937 en 1938.

Wanneer wij in de eerste plaats aandacht wijden aan den nationalen invoer over deze havens, dan valt op te merken, dat de scherpe inzinking, welke Antwerpen in het voorjaar van 1938, in verband met de algemene Belgische conjunctuur, voor deze vervoeren vertoonde, dit jaar is teruggewonnen. Aan den Nieuwen Waterweg was de achteruitgaande beweging in 1938 wat minder geprononceerd, in overeenstemming waarmee de ook in onze haven waarneembare verbetering in het tweede kwartaal van 1939 de invoercijfers vrij aardig boven het peil van 1937 heeft gebracht.

Voor den nationalen uitvoer waren soortgelijke tendenzen op te merken. Ook hiervan was de achteruitgang te Antwerpen in 1938 iets geprononceerder dan aan den Nieuwen Waterweg. In dit geval moet evenwel een enigszins sterkere neiging tot herstel worden geconstateerd in Antwerpen, al is het natuurlijk de vraag, of de cijfers over een paar maanden deze laatste conclusie, welke zich tot nuances beperkt, kan dragen. De iets ruimere ontwikkeling van den uitvoer van nationale steenkool te Antwerpen dan te Rotterdam speelt hier een grote rol. Overigens is vooral de uitvoer van Belgische metalen en metaalproducten over Antwerpen gestegen. In Rotterdam is voornamelijk de uitvoer van kolen en van aardoliën met derivaten toegenomen. Voorts vertonen de beide havens over de gehele linie verschillende toenemingen van geringeren omvang.

Ongetwijfeld had men van weerszijden reden om tevreden te zijn over dezen bevredigenden groei van

		Tons van 1.000 kg							
		Antwerpen				Nieuwe Waterweg			
		Landwaarts		Zeewaarts		Landwaarts		Zeewaarts	
		Invoer	Doorvoer	Uitvoer	Doorvoer	Invoer	Doorvoer	Uitvoer	Doorvoer
Januari	1937	650.853	276.362	571.309	381.846	628.655	1.174.727	377.803	1.183.444
"	1938	781.561	361.506	509.739	564.163	655.628	1.578.845	341.561	1.244.578
"	1939	732.073	272.066	571.078	381.195	617.681	1.771.350	322.334	893.981
Februari	1937	650.124	361.888	546.155	524.078	504.678	1.132.049	335.464	1.419.810
"	1938	675.995	340.671	416.704	497.527	590.063	1.368.826	221.664	1.064.535
"	1939	615.067	309.143	466.672	465.406	527.246	1.335.132	285.906	1.052.244
Maart	1937	795.473	345.253	731.262	483.398	609.072	1.384.730	353.686	1.423.658
"	1938	683.546	304.660	518.689	447.055	639.506	1.569.023	293.929	1.245.062
"	1939	659.551	243.751	572.607	429.123	636.874	1.579.458	338.672	1.354.915
April	1937	734.224	446.719	711.682	594.144	773.257	1.584.769	354.592	1.560.291
"	1938	551.881	296.260	440.268	411.114	583.790	1.491.065	247.933	1.447.009
"	1939	591.233	335.135	555.194	365.599	777.868	1.686.778	307.239	1.002.342
Mei	1937	808.042	310.218	672.772	450.065	603.123	1.328.797	333.591	1.476.224
"	1938	592.852	283.004	420.458	499.205	534.145	1.492.085	252.705	1.295.410
"	1939	669.988	323.933	635.749	448.336	669.165	1.553.992	313.195	1.070.170
Juni	1937	751.246	375.848	664.230	723.147	734.123	1.485.518	341.407	1.522.201
"	1938	673.994	360.310	422.515	455.681	703.351	1.675.388	238.606	1.269.168
"	1939	756.874	380.285	708.654	490.031	833.174	1.835.052	340.031	1.235.528

het nationale havenverkeer, voor zover deze niet een rechtstreeks uitvloeisel was van abnormale toestanden elders. Hiervan afgezien betekende de vermeerdering van het nationale havenverkeer een versterking van den grondslag voor de ontwikkeling dezer centra van volkswelvaart, welke België en Nederland over en weer gaarne kunnen zien.

Overigens leert beschouwing van de bovenstaande cijfers over den uitvoer, dat de nationale uitvoer over Antwerpen in het eerste halfjaar van 1939 wederom tot meer dan het dubbele van dien van den Nieuwen Waterweg is geklommen, een verhouding, welke de Belgische havenstad tegen het einde van het eerste halfjaar van 1938 niet meer bereikte. De Belgische exportindustrie biedt Antwerpen dus wel een zeer krachtigen steun. Zo zeer zelfs, dat gedurende het gehele eerste halfjaar van 1939 iedere maand de nationale uitvoer over Antwerpen hoger was dan de uitgaande doorvoer ter zee over die haven. Aan den Nieuwen Waterweg daarentegen is dezelfde verhouding slechts 1 : 3 à 4!

In omgekeerde richting zien wij, dat de nationale invoer van België over Antwerpen in den regel het dubbele of meer bedraagt van den doorvoer in landwaartse richting, een verhouding, welke aan den Nieuwen Waterweg ongeveer juist tegengesteld is.

Deze vergelijking brengt ons vanzelf op den tweeden component van het zeehavenvervoer: den doorvoer. Gedurende het eerste kwartaal van 1939 heeft deze zich in Antwerpen nog bepaald slecht gehouden, maar in het tweede kwartaal is vooral voor den inwaartsen doorvoer een verbetering ingetreden, welke in Mei en Juni zelfs leidde tot vervoeren, welke uitkwamen boven het peil van 1937. Ook voor den uitwaartsen doorvoer was er neiging tot herstel, doch in veel geringere mate. Duitse kolen spelen hier een rol.

Aan den Nieuwen Waterweg stond het gehele eerste halfjaar van 1939 nog in het teken van de hausse van doorvoer landinwaarts. Juni 1939 bracht zelfs het record voor de hierboven in vergelijking gebrachte tijdvakken met een inwaartsen doorvoer van 1.835.000 ton. *Voor niet minder dan twee derden gedeelte bestond deze ontzaglijke hoeveelheid uit erts.* Over deze maand maakte alleen het in doorvoer aan den Nieuwen Waterweg aangevoerde erts bijna 30 pCt. uit van het gehele goederenvervoer langs den Nieuwen Waterweg in beide richtingen tezamen. De ontplooiing van de Rotterdamse haven berustte in dezen tijd dus wel zeer eenzijdig op de speciale Duitse conjunctuur in de maanden, die vermoedelijk het hoogtepunt van de bewapeningsperiode zijn geweest.

De uitgaande doorvoer is ook aan den Nieuwen Waterweg verder gedaald. Vooral in vergelijking met de overeenkomstige maanden van 1937 blijkt de omvang van deze inzinking, welke geheel is te wijten aan de vermindering van den uitvoer van Duitse steenkool. De daarnaast staande toeneming van den invoer van

Engelse steenkool en van den uitvoer van Nederlandse steenkool vormen ten dele de verklaring voor de verbetering van het nationale vervoer over de haven.

Zo moet tenslotte de conclusie luiden, dat ook in de eerste helft van 1939 zeer belangrijke vervoeren over de grote West-Europese zeehavens werden beheerst door abnormale krachten, welke leidden tot een in menig opzicht ongezonden toestand.

Wij behoeven ons thans niet meer af te vragen, waartoe dit alles binnen afzienbaren tijd zou leiden. Nu de spanning eindelijk is gebroken, is een tijdvak aangebroken van groote slapte, waarin de in jaren van abnormale vervoeren opgetaste voorraden worden verbruikt in een enorme krachtontplooiing op den grondslag van een voorbereiding, welke ook aan den Nieuwen Waterweg haar invloed terdege heeft doen gevoelen. De vraag, welke mogelijkheden voor nieuwe opbloei voor ons zullen openstaan, wanneer eenmaal na de beproeving de verkeerswegen weder bruikbaar zullen zijn, doch de verkeersbehoefte waarschijnlijk aanzienlijk bij die der laatste jaren zullen ten achter blijven, is uiteraard nog niet rijp voor een nauwomschreven beantwoording, doch kan slechts met somberheid worden overwogen. Het is nauwelijks aan te nemen, dat na den oorlog binnen afzienbaren tijd in West- en Midden-Europa weder grote welvaart zal heersen en ook een herleving van de bewapeningsconjunctuur is tegen dien tijd niet waarschijnlijk.

Wanneer wij ons van deze onzekere toekomst afwenden voor een laatsten blik op enkele details van het laatste vredeskwartaal, dan is het de moeite waard op te merken, dat Hamburg den vooruitgang van het vervoer aan den Nieuwen Waterweg en Antwerpen — welke dit jaar overigens per saldo bescheiden was — niet heeft vermogen bij te houden. Bijna maandelijks was er in deze haven een geringe achterstand bij de overeenkomstige cijfers van 1938, veroorzaakt door de invoerzijde van de havenbalans.

Voor de aanvoer van graan op Hamburg was veel geringer dan in het voorafgaande jaar.

In overeenstemming met de vermindering van den zeewaartsen doorvoer is ook het Rijnvervoer langs Lobith naar Rotterdam sterk verminderd en wel met 1.000.000 ton over het eerste halfjaar 1939, vergeleken met hetzelfde tijdvak van 1938. Alleen voor kolen bedroeg de achteruitgang evenwel 1.500.000 ton.

Bijzonder sterk was ook ditmaal weder de ontwikkeling van den rechtstreeksen doorvoer, het Rijnzeeverkeer, dat zich in het eerste halfjaar en vooral in het tweede kwartaal van 1939 bijna fantastisch snel ontwikkelde. Het bedroeg in tons van 1.000 kg (over alle Nederlandse zeegaten):

	Eerste kwartaal		Tweede kwartaal	
	1938	1939	1938	1939
Stroomopwaarts	151.722	185.790	90.126	213.354
Stroomafwaarts	181.729	237.677	151.981	303.080

Ongeveer 940.000 ton dus over het enkele eerste halfjaar van 1939! Weliswaar bedroeg de Rijnvaart met bestemming naar binnenhavens over hetzelfde tijdvak nog ongeveer 25.000.000 ton (waarvan ongeveer 20.000.000 tons naar binnenhavens, welke ook zeehavens van betekenis zijn) en is het Rijnzeevervoer dus relatief nog betrekkelijk bescheiden, doch bij zulk een snellen groei zou men zich te dezen aanzien over niets meer hebben behoeven te verbazen, indien de oorlog ook deze ontwikkeling niet voorlopig had afgesneden.

In overeenstemming met de toeneming van de vervoeren over Rotterdam, was de werkgelegenheid in de haven eveneens stijgende. Werd over het eerste halfjaar 1938 aan de havenarbeiders ongeveer f 4.800.000 loon uitbetaald, over het eerste halfjaar 1939 steeg dit bedrag tot ruim f 5.200.000. Ook overigens vermeerderde de werkgelegenheid, vooral in het bouwbedrijf, de metaalindustrie en onder de handels- en kantoorbedienden. Slechts in de groep „ongeschoolden” bleef een hardnekkige werkloosheid van ongeveer 15.500 individuen bestaan.

Zeker, er ontbrak nog veel aan een waarlijk welvarend te noemen gemeenschap in het Rotterdam van Juni 1939 en toch, met hoeveel weemoed zien wij om naar die dagen, nu de grote beproeving over ons werelddeel is gekomen en daarmede de levensvoorwaarden voor een wereldhavenstad in West-Europa voorlopig vrijwel zijn komen te ontbreken.

Mr. W. F. LICHTENAUER.

DE RIJKSMIDDELEN OVER AUGUSTUS.

Algemeen beeld.

Het in dit nummer voorkomende middelen-overzicht heeft betrekking op de laatste voor-oorlogsmaand. De pas uitgebroken oorlog wierp wel zijn schaduwen vooruit, doch heeft op de ontvangsten nog weinig of geen invloed kunnen uitoefenen. Zoo gezien moet de middelenstaat over Augustus als de laatste van een afgelopen periode worden beschouwd en geven de cijfers geen aanleiding tot het maken van conclusies ten opzichte van hetgeen ons in de volgende maanden omtrent den loop der Staatsfinanciën te wachten staat. Het resultaat was voor 's Rijks schatkist alleszins gunstig. Beperken wij ons voorloopig tot de niet-directe heffingen, dan blijkt, dat de ontvangsten in totaal f 37.372.000 hebben bedragen. Dit beteekent een vooruitgang van f 1.688.900 in vergelijking met dezelfde maand van het vorige jaar en een overschrijding van de maandraming met f 561.500. Verreweg de meeste middelen deden aan de stijging mee. Een uitzondering hierop werd gemaakt door den zoutaccijns, den wijnaccijns, den suikeraccijns, de omzetsbelasting, de zegelrechten en de registratierechten. Na de record-opbrengst van Juli jl. geven de ontvangsten der afgelopen maand derhalve alle reden tot tevredenheid.

De totale opbrengst over de eerste acht maanden van dit jaar beloopt f 311.398.000 tegen f 292.372.200 in dezelfde periode van 1938 en bij een evenredige raming van f 294.483.300. In vergelijking met het vorige jaar droegen elf middelen tot de verhooging bij met een gezamenlijk bedrag van f 26.807.200; de resteerende zes middelen brachten tezamen f 7.781.400 minder op. De vooruitgang komt hoofdzakelijk op rekening van de invoerrechten en de omzetbelasting, welke heffingen een surplus van resp. f 13.346.200 en f 7.807.900 opleverden.

Dividend- en tantiëmebelasting.

Gaan wij nu de onderscheiden middelen na, dan blijkt vooreerst, dat de dividend- en tantiëmebelasting f 599.000 meer heeft opgeleverd dan in Augustus 1938. De ontvangsten over de reeds verstreken maanden van het jaar stegen hierdoor tot f 20.343.700, zijnde f 752.800 meer dan in hetzelfde tijdvak van 1938 werd ontvangen. Deze toeneming zal wel geheel

zijn toe te schrijven aan de in Mei 1938 ingevoerde nieuwe opcenten. Daarnaast heeft de inzinking van de conjunctuur in 1938 een remmenden invloed uitgeoefend. Het is de vraag, of het geraamde opbrengstcijfer van f 27.000.000 zal worden gehaald.

Invoerrechten.

De invoerrechten waren weer buitengewoon hoog. De opbrengst beliep f 10.736.900, d.i. f 2.253.400 boven die van Augustus 1938 en f 2.736.900 meer dan de maandraming. De record-opbrengst van Mei jl. werd hierdoor nog overtroffen. De verhooging van het tarief met ingang van 1 Maart jl., alsmede de levendige buitenlandsche handel, vormen de aanwijsbare factoren van dit gunstig resultaat. Ook het statistiekrecht bewoog zich in stijgende lijn; de toeneming was ditmaal f 18.100 (over acht maanden f 91.200). Vooral de hier besproken middelengroep zal wel binnenkort een geheel ander beeld gaan vertoonen door de ernstige belemmering van den handel met het buitenland, welke thans door den oorlog is veroorzaakt.

Accijnzen.

De accijnzen maken over het algemeen een goed figuur. De zoutaccijns liep ditmaal terug met f 93.300; de opbrengst bedroeg niet meer dan f 121.700. Reeds meermalen werd gewezen op het wisselvallige karakter van deze heffing. Daar de eerste maanden van het vorige jaar eenige zeer ruime maandopbrengsten verschaften, zijn de ontvangsten over het tijdvak Januari t/m Augustus 1939 f 254.300 bij die van hetzelfde tijdvak van het vorige jaar ten achter gebleven. Het geslacht gaf ditmaal door de stijging van de veeprijzen f 67.200 méér; niettemin bedraagt de achterstand, gerekend over acht maanden, nog f 32.400. De overige accijnzen hebben alle in het tijdvak Januari t/m Augustus meer opgeleverd dan in dezelfde periode van het vorige jaar. De wijnaccijns verschaftte in de afgelopen maand f 2.500 minder, doch de tweede maand van het kwartaal is voor dit middel van geringe beteekenis. De gedistilleerdaccijns liep vooruit met f 747.200, doch hier is een verschil in crediettermijnen in het spel. Aan bieraccijns werd f 37.700 meer geïnd. Zoowel de gedistilleerdaccijns als de bieraccijns zijn den laatsten tijd goed op peil gebleven. Ditzelfde geldt ook voor den accijns op de suiker, al vertoonde de afgelopen maand ook een lager opbrengstcijfer van f 467.200. Deze achteruitgang is een gevolg van het feit, dat Augustus ditmaal een crediettermijn minder telde. Tenslotte de tabaksaccijns, die een accres van f 202.600 vertoonde. Alles tezamen genomen, moet worden geconstateerd, dat de koopkracht van breede lagen der Nederlandsche bevolking, waarvan de opbrengst der accijnzen een aanduiding is, zich in de voorafgaande maanden van het jaar bevredigend ontwikkelde, waartoe de uiteenlopende maatregelen van Regeeringswege het hunne hebben bijgedragen.

Andere indirecte heffingen.

De belasting op gouden en zilveren werken liep op met f 5.100 (toeneming over acht maanden f 40.300). Daarentegen daalde de omzetbelasting met f 1.857.200. Na de enorme ontvangst van Juli jl. behoeft deze vermindering echter niet te bevreemden. Zooals bekend is, is de betalingsmethode van deze heffing gewijzigd in dien zin, dat de periodiek opgelegde kwartaalsaanlagen, welke in den loop van de volgende maanden binnenkwamen, vervangen zijn door periodieke kwartaalsaanblijfsen met gelijktijdige betaling. De ontvangsten komen hierdoor in hoofdzaak in de eerste maand van het kwartaal binnen, ook al omdat het systeem van betaling door middel van kwartaalsaanblijfsen thans veel algemeener wordt toegepast.

De couponbelasting ging vooruit met f 62.600; de

in de verstreken maanden van het jaar ontstane achterstand daalde daardoor tot f 131.100.

Aan zegelrechten werd f 67.800 minder ontvangen dan in Augustus 1938, welk nadeelig verschil ongeveer geheel op rekening komt van een trager vloeien van de beursbelasting, welke met f 57.900 terugliep. De registratierechten vertoonden een dieptepunt; de opbrengst bedroeg niet meer dan f 809.300 bij een raming van f 1.375.000. Door het gebrek aan vertrouwen, waardoor weinig in den geldhandel omging, en de handel in vast goed stagneerde, vindt de inzinking van deze middelengroep een afdoende verklaring.

De successierechten waren ditmaal f 504.600 hooger, doch in vergelijking met de voorafgaande maanden was een belangrijke daling te constateeren. De ontvangsten bleven dan ook f 684.600 bij de maandraming ten achter. Het geldt hier echter een uiterst grillig middel, waarop weinig peil te trekken valt. Gerekend over acht maanden is reeds een achterstand ontstaan van f 4.492.700. De loodsgelden waren goed; de vooruitgang bedroeg f 3.600 (over acht maanden f 204.700). Ook bij dit middel kan een belangrijke daling in den eerstvolgenden tijd niet uitblijven.

Directe belastingen.

Het totaal van de zuivere kohierbedragen op ultimo Augustus jl. komt f 10.144.800 uit boven dat van de overeenkomstige dienstjaren op 31 Augustus 1938. De grondbelasting wijst een vermeerdering van f 175.500 aan, hetgeen als een normaal accres kan worden aangemerkt. Het voordeelig verschil ad f 10.673.900 bij de inkomstenbelasting houdt gedeeltelijk verband met de verbetering van den economischen toestand in 1937, doch is anderdeels te danken aan een vlotter verloop van de aanslagsregeling. De nadeelige verschillen ad f 60.800 en f 642.400, die bij de vermogensbelasting en de verdedigingsbelasting op te merken zijn, spruiten vermoedelijk voort uit eenige daling van de waarde der vermogens, waarvan de invloed bij de progressieve verdedigingsbelasting het grootst is. De belasting van de doode hand staat vrijwel even hoog te boek als in het vorige jaar.

Rijwielbelasting.

In de afgelopen maand werd f 3.900.200 aan rijwielplaatjes ontvangen; met de opbrengst van Juli maakt dit een totaal uit van f 7.679.900. In de maanden Juli en Augustus van het vorige jaar verschaftte deze heffing f 7.452.300. De vooruitgang is dus niet onbelangrijk.

DE MILLIOENENNOTA.

Aan de op 19 dezer bij de Tweede Kamer van de Staten-Generaal ingediende Nota betreffende den toestand van 's Rijks financiën, ontleenen wij de volgende opmerkingen en beschouwingen betreffende 's Rijks financieelen toestand in verband met de ramingen over het dienstjaar 1940.

Vooraf moge gaan een overzicht van de cijfers van de dienstjaren 1936, 1937, 1938 en het loopende jaar 1939, voor zoover deze bekend zijn.

De definitieve cijfers, opgenomen in de Rijksrekening voor het

DIENSTJAAR 1936,

zijn als volgt:

Titel A. Gewone dienst.

Uitgaven f 656.043.345.05
Middelen „ 618.443.324.91⁵

Nadeelig saldo f 37.600.020.13⁵

Titel B. Kapitaaldienst.

Uitgaven f 112.920.952.64
Middelen „ 88.939.714.21⁵

Nadeelig saldo f 23.981.238.42⁵

De cijfers, opgenomen in de door de Algemeene Rekenkamer goedgekeurde algemeene rekening van het

DIENSTJAAR 1937.

zijn als volgt:

Titel A. Gewone dienst.

Uitgaven f 662.887.168.39⁵
Middelen „ 703.667.891.23⁵

Voordeelig saldo f 40.780.722.84

Titel B. Kapitaaldienst.

Uitgaven f 142.703.176.78
Middelen „ 52.420.268.24

Nadeelig saldo f 90.282.908.54

Op pag. 16 van de vorige Nota werd het vermoedelijk resultaat van de rekening over het jaar 1937 beschouwd in verband met de z.g. onvolkomenheden van het budget. Met deze beschouwing werd beoogd het resultaat in cijfers te brengen, hetwelk zou zijn verkregen, indien in de rekening van den gewonen dienst ook in feite aan alle verplichtingen, welke in die rekening behooren te worden opgenomen, zou zijn voldaan.

Voor een juist inzicht in het feitelijke rekeningsresultaat over 1937 volgt hier een gelijke berekening van het reële tekort op den gewonen dienst 1937, thans uitgaande van het definitieve rekeningsresultaat.

	mill.	mill.
Batig saldo gewonen dienst	f 40.8	
Bedrag voor wegeaanleg, dat op den gewonen dienst minder is uitgetrokken dan het wettelijk minimum		f 4.—
Tekort rekening Werkloosheids-subsidiefonds met inachtneming van de uitgaven over 1937, welke bij het sluiten van den dienst nog niet waren gedaan		„ 16.2
Annuïteit spoorwegpensioenfonds ..		„ 9.—
Uitgaven voor cultureele zorg, ten laste van den kapitaaldienst gebracht		„ 1.—
Nagelaten storting in het Sociale Verzekeringsfonds		„ 34.8
	f 40.8	f 65.—
		„ 40.8

Reëel rekeningsresultaat: tekort f 24.2

DIENSTJAAR 1938.

De voorloopige gegevens leveren de volgende uitkomsten op:

Titel A. Gewone dienst.

Uitgaven f 708.360.790.80
Middelen „ 738.986.548.—

Voordeelig saldo f 30.625.757.20

Titel B. Kapitaaldienst.

Uitgaven f 1.926.636.503.45
Middelen „ 131.394.810.—

Nadeelig saldo f 1.795.241.693.45

Blijkens de aanvankelijk toegestane begrotingen werd aan gewone uitgaven geraamd f 703.590.115 en aan gewone middelen f 689.950.275. Aanvankelijk werd dus een nadeelig saldo verwacht van f 13.639.840.

De als bijlage I afgedrukte staten geven een overzicht van de ramingen, alsmede van de vermoedelijke opbrengsten der middelen:

Bijlage I.

Belastingmiddelen	Raming	Vermoedel. opbrengst	Meer	Minder
Grondbelasting	f 10.600.000	f 10.464.900	—	f 135.100
Inkomstenbelasting	75.000.000	89.998.000	f 14.998.000	—
Vermogensbelasting	20.000.000	21.438.000	1.438.000	—
Verdedigingsbel. I	9.000.000	11.329.000	2.329.000	—
Belasting doode hand	1.800.000	2.110.454	310.454	—
Dividend- en Tantiëbelasting	21.000.000	24.623.954	3.623.954	—
Rechten o/d. invoer	98.000.000	99.152.027	1.152.027	—
Statistiekrecht	2.500.000	2.460.007	—	39.993
Accijns op zout	2.000.000	1.981.016	—	18.984
Accijns op geslacht	7.200.000	7.424.848	224.848	—
Accijns op wijn	2.200.000	2.263.528	63.528	—
Accijns op gedistill.	28.000.000	28.921.244	921.244	—
Accijns op bier	7.000.000	8.119.599	1.119.599	—
Accijns op suiker	55.000.000	56.853.630	1.853.630	—
Accijns op tabak	35.000.000	36.512.954	1.512.954	—
Belasting op gouden en zilveren werken	575.000	577.095	2.095	—
Omzetbelasting	75.000.000	77.132.030	2.132.030	—
Rechten en boeten van zegel	26.000.000	21.112.051	—	4.887.949
Rechten en boeten van registratie	17.000.000	16.605.609	—	394.391
Rechten en boeten van successie, van overgang bij overlijden en van schenking	46.000.000	50.321.940	4.321.940	—
Couponbelasting	6.000.000	4.996.632	—	1.003.368
Totaal belastingen	f 544.875.000	f 574.398.518	f 36.003.303	f 6.479.785
Overige gewone middelen	145.075.275	164.588.030	20.653.200	1.140.445
Totaal	f 689.950.275	f 738.986.548	f 56.656.503	f 7.620.230
			meer f 49.036.273	

De hoogere ontvangsten op het grootste deel dezer middelen moet in hoofdzaak worden geschreven op rekening van een doorwerking der aan het eind van 1936 ingetreden opleving. Voor de inkomstenbelasting is de meerdere ontvangst verder nog een gevolg van de met ingang van het belastingjaar 1938/39 ingevoerde 10 opcenten voor de defensie, terwijl bij de omzetbelasting de op 1 October 1938 ingevoerde technische herziening een invloed ten goede op de opbrengst uitoefende. Wat de lagere ontvangsten betreft, moet worden opgemerkt, dat de zegelrechten belangrijk zijn teruggelopen als gevolg van de geringe bedrijvigheid op kapitaal- en geldmarkt. Verder valt op het groote voordeelige verschil onder het Departement van Economische Zaken. Dit betreft hoofdzakelijk de ontvangsten voortvloeiend uit de extraheffingen ingevolge artikel 3 der Crisisuitvoerwet. Voorts hebben meer opgebracht de ontvangsten ingevolge de Crisisinvoerwet en de Crisisuitvoerwet, de ontvangsten wegens rente en aflossing van aan de N.V. Maatschappij voor Industrie-financiering verstrekte geldleeningen, de ontvangsten wegens teruggestorte ontginningsvoorschotten en de exploitatieontvangsten van het Staatsboschbeheer.

Rekeningssaldi 1938 en vroegere diensten.

Evenals in de Nota van het vorig jaar moge thans volgen een opgaaf van het rekeningssaldo volgens de laatste Afboekingswet en van de volgende jaarsaldi.

Dienstjaar	Voor- of na-deelige*) saldi van den gewonen dienst Titel A	Voor- of na-deelige*) saldi v. d. kapitaal-dienst Titel B	Opbrengst van geldleeningen
	nihil	141.853.777,06	—
1929	+ 58.207.904,82	— 158.773.136,57	42.000.000,—
1930	+ 27.942.986,41 ⁵	— 43.556.316,54	—
1931	— 45.599.667,—	— 131.288.888,22 ⁵	40.093.351,50
1932	— 76.048.553,12	— 333.553.937,20 ^{5 1)}	505.864.650,31
1933	— 55.871.028,28	— 394.088.358,46 ^{5 1)}	498.873.000,—
1934	— 33.237.423,09 ⁵	— 926.097.649,36 ¹⁾	905.461.774,50
1935	— 72.907.582,00 ⁵	— 69.392.657,98 ⁵	44.807.823,50
1936	— 37.600.020,13 ⁵	— 23.981.238,42 ⁵	198.710.000,—
1937	+ 40.780.722,84	— 90.282.908,54	429.543.700,—
1938	+ 30.625.757,20	— 1.795.241.693,45 ¹⁾	1.663.640.000,—

*) Nadeelig saldo volgens de laatste afboekingswet (wet van 14. December 1933) (Staatsblad, No. 692).

¹⁾ Bij de in kolom 3 opgenomen nadeelige saldi van den kapitaaldienst dient in aanmerking te worden genomen, dat ten laste van dien dienst in de jaren 1932, 1934 en 1938 voor versterkte aflossing wegens conversie van Staatsschuld is uitgegeven respectievelijk f 299.472.000, f 184.327.000, f 897.403.500 en f 1.662.884.000, terwijl in 1933 f 115.000.000 als leening aan Indië werd verstrekt.

De begrooting van het loopende

DIENSTJAAR 1939

is vastgesteld als volgt:

Titel A. Gewone dienst.

Uitgaven	f 744.732.786
Middelen	„ 716.718.493 ²⁾
Nadeelig saldo	f 28.014.293

Titel B. Kapitaaldienst.

Uitgaven	f 264.057.505
Middelen	„ 25.350.150
Nadeelig saldo	f 238.707.355

De hierbij aangeboden begrooting voor het

Dienstjaar 1940

vermeldt de volgende totaalcijfers:

Titel A. Gewone dienst.

Uitgaven	f 746.503.172
Middelen	„ 741.096.863
Nadeelig saldo	f 5.406.309

Titel B. Kapitaaldienst.

Uitgaven	f 269.095.854
Middelen	„ 28.908.000
Nadeelig saldo	f 240.187.854

Ter toelichting van het eindresultaat van den gewonen dienst worde als uitgangspunt gekozen de vastgestelde begrooting voor den gewonen dienst voor het dienstjaar 1939.

Die begrooting vertoonde een tekort van rond f 25.5 miljoen. Dit na medetelling onder de inkomsten van de opbrengst der tijdelijke heffingen, welke geldigheidsduur ten tijde van het opmaken der begrooting nog moest worden verlengd, en na vermindering van de bijdrage aan het sociale verzekeringsfonds met het bedrag van f 2.500.000, waarmede die bijdrage in de begrooting nog verlaagd diende te worden. De verlenging der tijdelijke heffingen heeft later plaats gehad.

Dit tekort van f 25.5 miljoen moest — gelijk in de vorige Millioenennota stond vermeld —, wilde men tot een reële raming komen, verhoogd worden met rond f 21.6 miljoen, zijnde het tekort op de begrooting van het Werkloosheids subsidiefonds, en met f 9 miljoen, vormende de destijds stopgezette storting in het Spoorwegpensioenfonds; dit bedrag van f 9 miljoen werd voorshands aangehouden, in afwachting van het resultaat van het onderzoek, hetwelk door een daartoe in het leven geroepen commissie werd ingesteld. Naast deze f 30.6 miljoen werd nog noodig geacht een bedrag van f 5 miljoen als bijzondere steun voor de gemeenten.

Aldus werd gekomen tot een gezamenlijk reëel tekort van ruim f 61 miljoen.

Ter dekking van dit tekort werden aangewezen de opbrengst van een in te dienen Nationale Inkomsten- en Winstbelasting, waarvan het netto-rendement voor de schatkist zou bedragen f 50 miljoen, en de fiscale bate, die verkregen zou worden uit een ter stimuleering van het bedrijfsleven tot stand te brengen wijziging van het tarief van invoerrechten, welke bate geraamd werd op f 5 miljoen. Tezamen vormt dit f 55 miljoen, die echter niet in hun geheel reeds aan het dienstjaar 1939 ten goede zouden komen. De Millioenennota zeide dan ook, dat tegenover het geraamde tekort „een gedeelte van de opbrengst der nieuwe belastingen zal kunnen worden gesteld”. „Welk gedeelte dit zal kunnen zijn, zal afhangen van den datum, waarop de nieuwe heffingen in werking kunnen treden.” Daarnaast zou dan worden gestreefd naar verdere beperking der uitgaven.

De wijziging van het tarief van invoerrechten is met 1 Maart 1939 in werking getreden en zal reeds over de 10 maanden, gedurende welke zij aan het loop-

²⁾ Inbegrepen f 114.565.000 wegens verlengde heffingen.

pende dienstjaar ten goede komt, aanzienlijk méér opbrengen dan *f* 5 miljoen. De Nationale Inkomsten- en Winstbelasting kwam tot dusver *niet* tot stand en bracht dus aan het dienstjaar 1939 geen bate.

Ook voor het *dienstjaar* 1940 zal, wil men tot een *reële* raming komen, het tekort van *f* 5.4 miljoen met belangrijke sommen moeten worden verhoogd.

Wanneer deze verhooging binnen de engst toelaatbare grenzen wordt gehouden en dus van alle stille reservevorming wordt afgezien, komt men tot de volgende bedragen:

1o. Saneering van het Werkloosheidssubsidiefonds *f* 21.6

Het is de bedoeling der Regeering te breken met het stelsel, dat uit dit fonds naast de gewone bijdragen in de werkloosheidsuitgaven der gemeenten ook bijdragen worden betaald in de begrotingstekorten van de gemeenten.³⁾ Daar de eerstgenoemde, de gewone bijdragen, bepaald zijn naar vaste normen van draagkracht en omvang der werkloosheid, kan in de laatste niet anders worden gezien dan bijzondere tegemoetkomingen aan verschillende gemeenten, noodig geworden door de omstandigheid, dat zij in feite noodlijdend zijn. Het betoog in de jongste Miljoenennota, dat hierdoor het inzicht zoowel in de positie van het fonds als in die van de gemeenten vertroebeld wordt, acht de Minister juist. Het verdient daarom aanbeveling, dat tot saneering van het fonds wordt overgegaan, in dien zin dat niet langer het tweeslachtig karakter van algemeen bijdragefonds en steunfonds voor in feite noodlijdende gemeenten gehandhaafd wordt, doch dat het fonds, fungeerend als algemeen bijdragefonds, jaarlijks niet méér verdeelt dan er aan toevloeit.

De steun aan de gemeenten ter voorziening in de begrotingstekorten behoort dan rechtstreeks, als steun aan noodlijdende gemeenten, op de begroting van Binnenlandsche Zaken te drukken.

Een saneering van het fonds naar dit beginsel zal budgetair tot gevolg hebben, dat de post voor steun aan noodlijdende gemeenten op de begroting van Binnenlandsche Zaken een verhooging ondergaat van rond *f* 26.2 miljoen. Met dit bedrag zal dan de begroting van het Werkloosheidssubsidiefonds worden ontlast. Het tekort van *f* 21.6 miljoen zal hierdoor omslaan in een overschot van *f* 4.6 miljoen, waarmee mitsdien de Rijksbijdrage aan het fonds zal kunnen worden verminderd.

Het eindresultaat voor het Rijksbudget zal derhalve zijn een verhooging van uitgaven met *f* 26.2 miljoen, verminderd met *f* 4.6 miljoen, d.w.z. een verhooging met het bovenvermelde bedrag van *f* 21.6 miljoen.

2o. Saneering van het Spoorwegpensioenfonds *f* 16.

Het thans bij de Regeering ingekomen rapport van de commissie, die een onderzoek naar den toestand van dit fonds heeft ingesteld, toont, dat voor de saneering een jaarlijksch bedrag van ongeveer *f* 16 miljoen — derhalve *f* 7 miljoen méér dan het oude stortingsbedrag — vereischt is.

3o. De op de begroting van Sociale Zaken voor 1940 alreeds aangebrachte verlaging van de Rijksbijdrage aan het Werkloosheidssubsidiefonds, in afwachting van het op de begroting van Binnenlandsche Zaken te brengen bedrag van *f* 26.2 miljoen (zie onder 1o.) .. *f* 4.6

4o. Hoogere schuldverplichtingen als gevolg van consolideering van vlottende schuld in 1940 *f* 8.

Tezamen *f* 50.2

³⁾ Zie: Mr. G. F. W. Hartung: „De financiering van de werkloozenzorg”, in E.-S.B. van 6 September jl. blz. 658.

Het reële tekort op den gewonen dienst voor 1940 is derhalve te stellen op *f* 5.4 + *f* 50.2 miljoen, d.w.z. *f* 55.6 miljoen.

Hierbij is aangenomen, dat de raming der belastingopbrengsten, zooals die door het vorig Kabinet was vastgesteld in het begin van Augustus tijdens de verzending van de begroting naar den Raad van State en sindsdien ongewijzigd is gehandhaafd, in het aanstaande jaar inderdaad zal worden bereikt. Onder de nieuwe omstandigheden is dit uiteraard niet zeker.

Wijst reeds dit cijfer van *f* 55.6 miljoen op den ernst van den financiële toestand, zooals die was vóór het uitbreken van den oorlog, een kennisneming van de stijging van uitgaven, waarop voor het dienstjaar 1941 moet worden gerekend — alweer zonder rekening te houden met den oorlogstoestand —, versombert dit beeld nog in aanzienlijke mate.

Allereerst zal de tijdelijke regeling van de stortingen in het sociale verzekeringsfonds met 1 Januari 1941 afloopen. Er zal van dien datum af *f* 27.4 miljoen méér moeten worden gestort dan in de laatstvoorafgegane jaren het geval is geweest. Inmiddels is de schuld van den Staat aan het fonds nog belangrijk gestegen. Niettemin wordt voorshands, in afwachting van de nadere overweging van deze zaak door de Regeering na ontvangst van het rapport der Commissie, welke voor deze aangelegenheid is ingesteld, uitgegaan van een verplichting, welke op de basis van het oude annuïteitsbedrag *f* 27.4 miljoen hooger is dan voor 1940 is geraamd.

In de tweede plaats moet, in verband met de bevolkingstoename, gerekend worden met een normaal accres van uitgaven, dat gewoonlijk wordt gesteld op *f* 10 miljoen.

In de derde plaats zal ook in 1941 consolideering van vlottende schuld noodig zijn, waaruit een stijging der schuldverplichtingen met minstens *f* 8 miljoen is te verwachten.

In de vierde plaats zal de versterking van de maritieme defensie van Nederlandsch-Indië offers eischen. Over de vraag, op welke wijze die versterking zal worden verkregen, zal nog nader beslist moeten worden, nu het rapport der onder het vorige Kabinet ingestelde commissie eerst dezer dagen is ontvangen. De gebeurtenissen der laatste weken hebben het binnenkomen van dit rapport vertraagd. Echter moet in elk geval voor de versterking van de maritieme defensie in Indië gerekend worden op een jaarlijksche meerdere uitgave van vermoedelijk *f* 15 miljoen.

In totaal vormt dit tegen 1941 een vermeerdering van uitgaven van *f* 60.4 miljoen, zoodat, indien de overige uitgaven niet omlaag zouden gaan en de middelenopbrengst dezelfde zou blijven, een tekort voor het dienstjaar 1941 moet worden verwacht van *f* 55.6 + *f* 60.4, d.w.z. *f* 116 miljoen.

Het zal duidelijk zijn, dat in deze omstandigheden, nu voor 1941 slechts met groote moeite een sluitend budget zal kunnen worden benaderd, een eerste vereischte is, dat op den gewonen dienst van 1940 het evenwicht tusschen uitgaven en inkomsten worde verkregen.

Bij de Tweede Kamer is aanhangig een belastingontwerp, waarvan, zooals hierboven reeds herinnerd werd, het netto-rendement is geraamd op *f* 50 miljoen. Al bestaan tegen de handhaving van dit ontwerp bij den Minister overwegende bezwaren, zoo is hij toch van meening, dat de daarvan verwachte bate in de huidige omstandigheden voor de schatkist niet kan worden gemist. Hij stelt zich voor, de vereischte versterking der middelen te verkrijgen door een herziening van de inkomstenbelasting en de vervanging van de bestaande dividend- en tantiëmebelasting door een winstbelasting. Daar de herziening van de inkomstenbelasting eenigen tijd van voorbereiding zal vorderen en bovendien — doordat het belastingjaar niet met het kalenderjaar samenvalt — in geen geval over 1940 haar volle bate zal kunnen afwerpen, welke volle bate niettemin door den budgetairen toestand wordt

Bijlage A

ALGEMEENE VERZAMELSTAAT DER RIJKSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1940.

TITEL A. GEWONE DIENST.

OMSCHRIJVING.	Geraamd voor 1940.	Toegestane uitgaven en geraamde Middelen voor 1939.	Verschil tusschen de raming voor 1940 en de bedragen toegestaan (geraamd) voor 1939.		Vermoedelijk be-loop der uitgaven en vermoedelijke opbrengst der Middelen voor 1938.
			Meer.	Minder.	
UITGAVEN.					
Totalen der titels A van de hoofdstukken der begrooting van uitgaven.					
Hfdst. I. Huis der Koningin	f 1.560.000,—	f 1.560.000,—			f 1.599.423,90
„ II. Hooge Colleges van Staat en Kabinet d. Koningin ..	„ 1.906.430,—	„ 1.873.287,—	f 33.143,—		„ 1.821.954,—
„ IIA. Algemeene Zaken.....	„ 88.268,—	„ 92.914,—		f 4.646,—	„ 76.975,—
„ III. Buitenlandsche Zaken..	„ 3.855.000,—	„ 3.807.785,—	„ 47.215,—		„ 3.750.832,83
„ IV. Justitie	„ 28.057.210,—	„ 27.569.697,—	„ 487.513,—		„ 26.914.989,69
„ V. Binnenlandsche Zaken ..	„ 29.428.433,—	„ 32.992.742,—		„ 3.564.309,—	„ 30.177.549,—
„ VI. Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen	„ 148.547.706,—	„ 146.006.570,—	„ 2.541.136,—		„ 142.854.079,—
„ VIIA. Nationale Schuld.....	„ 146.292.070,—	„ 148.009.743,—		„ 1.717.673,—	„ 140.043.802,—
„ VIIB. Financiën	„ 63.916.652,—	„ 64.192.870,—		„ 276.218,—	„ 61.211.385,—
„ VIII. Defensie	„ 147.797.291,—	„ 134.775.421,—	„ 13.021.870,—		„ 111.798.546,—
„ IX. Waterstaat	„ 44.899.525,—	„ 48.583.981,—		„ 3.684.456,—	„ 52.258.960,74
„ X. Economische Zaken....	„ 17.591.765,—	„ 14.517.354,—	„ 3.074.411,— ¹⁾		„ 27.439.966,62
„ XI. Sociale Zaken	„ 99.202.009,—	„ 107.378.013,—		„ 8.176.004,—	„ 96.780.068,—
„ XII. Koloniën	„ 13.330.813,—	„ 13.342.409,—		„ 11.596,—	„ 11.627.586,—
„ XIII. Onvoorzien Uitgaven..	„ 30.000,—	„ 30.000,—			„ 9.673,02
	f 746.503.172,—	f 744.732.786,—	f 19.205.288,—	f 17.484.902,—	f 708.360.790,80
			„ 1.770.386,—		
MIDDELEN.					
Totaal van den ramingstaat (titel A).	f 741.096.863,—	f 602.153.493,— ²⁾	f 138.943.370,—		„ 738.986.548,—
Voordeelig saldo					f 30.625.757,20
Nadeelig saldo	f 5.406.309,—	f 142.579.293,—			

TITEL B. KAPITAALDIENST.

OMSCHRIJVING.	Geraamd voor 1940.	Toegestane uitgaven en geraamde Middelen voor 1939.	Verschil tusschen de raming voor 1940 en de bedragen, toegestaan (geraamd) voor 1939.		Vermoedelijk be-loop der uitgaven en vermoedelijke opbrengst der Middelen voor 1938.
			Meer.	Minder.	
UITGAVEN.					
Totalen der titels B van de hoofdstukken der begrooting van uitgaven.					
Hfdst. V. Binnel. Zaken	f 24.409.700,—	f 21.197.656,—	f 3.212.044,—		f 16.824.548,—
„ VIIA. Nationale Schuld	„ 11.000.000,—	„ 11.000.000,—			„ 1.673.884.000,—
„ VIIB. Financiën	„ 108.260.633,—	„ 113.167.429,—		f 4.906.796,—	„ 181.425.410,—
„ VIII. Defensie	„ 84.232.421,—	„ 98.838.850,—		„ 14.606.429,—	„ 38.942.769,—
„ IX. Waterstaat	„ 16.345.600,—	„ 14.978.070,—	„ 1.367.530,—		„ 11.860.752,72
„ X. Economische Zaken	„ 1.200.000,—	„ 1.228.000,—		„ 28.000,—	„ 2.049.023,73
„ XI. Sociale Zaken	„ 23.500.000,—	„ 3.500.000,—	„ 20.000.000,—		„ 1.650.000,—
„ XII. Koloniën.....	„ 147.500,—	„ 147.500,—			
	f 269.095.854,—	f 264.057.505,—	f 24.579.574,—	f 19.541.225,—	f 1.926.636.503,45
			„ 5.038.349,—		
MIDDELEN.					
Totaal van den ramingstaat (titel B).	„ 28.908.000,—	„ 25.350.150,—	„ 3.557.850,—		„ 131.394.810,—
Voordeelig saldo					
Nadeelig saldo	f 240.187.854,—	f 238.707.355,—			f 1.795.241.693,45

GEHEELE DIENST.

SALDI.	Geraamd voor 1940.	Vastgestelde begrooting 1939.	Vermoedelijke uitkomst dienst 1938.
Voordeelig saldo titel A			f 30.625.757,20
Nadeelig saldo „ A	f 5.406.309,—	f 142.579.293,—	
Voordeelig saldo „ B			„ 1.795.241.693,45
Nadeelig saldo „ B	„ 240.187.854,—	„ 238.707.355,—	
Voordeelig saldo Geheele dienst			f 1.764.615.986,25
Nadeelig saldo „ „	f 245.594.163,—	f 381.286.648,—	

¹⁾ Tegenover deze verhooging staat, zooals uit Bijlage B blijkt, een aanzienlijke verhooging van de Middelen van hetzelfde departement. Deze factor speelt ook bij andere departementen en in 't algemeen bij de stijging van de Middelen-raming een rol.

²⁾ In de raming voor 1939 zijn niet begrepen de bij de wet van 27 December 1938 (*Staatsblad* no. 413) verlengde belastingheffingen tot een totaal bedrag van f 114.565.000,—.

vereischt, ligt het in de bedoeling, voor het eerste jaar een provisoiren maatregel te nemen en de herziening van meergemelde belasting eerst met 1 Mei 1941 te doen ingaan. De beoogde maatregel zal kunnen bestaan in de heffing ten behoeve van het Rijk van 45 opcenten op de Gemeentefondsbelasting. De techniek van deze belasting, waaronder ook het onderscheid, dat daarin gemaakt wordt tusschen gehuwden en ongehuwden, eigent haar meer dan eenige andere directe heffing voor een noodvoorziening als thans geboden is.

De opbrengst van den genoemden provisoiren maatregel kan, over een vol jaar gerekend, gesteld worden op rond f 30 miljoen. Teneinde dit resultaat reeds in 1940 te verkrijgen, zal het ontwerp een bepaling bevatten, strekkende tot het heffen van 1/3 van 45, derhalve 15 opcenten, in het belastingjaar 1939/1940.

Naast de herziening der inkomstenbelasting zal, gelijk gezegd, ter hand genomen worden een vervanging van de vigeerende dividend- en tantiëmebelasting door een winstbelasting. De voorbereiding hiervan behoeft niet denzelfden tijd te vorderen, terwijl bovendien — daar de winst van het laatst voorafgegane boekjaar belast wordt — de inwerkingtreding in den loop van het aanstaande voorjaar niet zal betletten, dat de volle opbrengst reeds aan het budget van 1940 ten goede komt.

Door de beide vermelde maatregelen zal het tekort op het budget van 1940 voor een bedrag van f 50 miljoen worden overbrugd. De overige f 5 miljoen zullen gevonden moeten worden door een verdere besparing op de uitgaven, naast die, welke reeds op de begroting is aangebracht, nadat zij van den Raad van State was terugontvangen.

Instelling van een Leeningsfonds voor de mobilisatie- en oorlogscrisisuitgaven.

De volstreckte noodzaak van een beperking van 's Rijks uitgaven zal op dit oogenblik wel door niemand worden betwijfeld.

Dringt reeds het ongunstige perspectief van de begroting van 1941 in dit opzicht tot de uiterste diligentie, in den laatsten tijd is daar als overweldigende prikkel bijgekomen de ingetreden oorlogstoestand in Europa, welke ook van ons land, gedurende een tijd, welken niemand voorzien kan, geweldige offers zal vergen.

In 1914, toen men voor een soortgelijken toestand kwam te staan, is enkele maanden na het uitbreken van den wereldoorlog het „Leeningsfonds 1914” gesticht. De jaarlijksche uitgaven van dat fonds bestonden in de rente en aflossing van de ter dekking van de mobilisatie- en andere oorlogscrisisuitgaven opgenomen gelden. De jaarlijksche inkomsten van het fonds werden gevormd door de opbrengst van een reeks voor dit doel speciaal gecreëerde heffingen, meerendeels opcenten op bestaande belastingen. Daar de leeninggelden werden opgenomen voor in economischen zin improductieve uitgaven, werd de termijn van aflossing beperkt tot 15 jaar.

De instelling van het fonds had voornamelijk ten doel, het overzicht te bewaren over den normalen loop van het budget. Men leefde in een tijd, waarin de enorme budgetaire golvingen van de na-oorlogscrisis jaren nog onbekend waren. Men geloofde ook in dit opzicht nog aan een geleidelijken ontwikkelingsgang, zij het met tijdelijke ups en downs. Teneinde het inzicht in dien ontwikkelingsgang niet te verstoren, werden — blijkens toenmalige uitlatingen — de uitzonderlijke uitgaven van den oorlog op een afzonderlijke rail gezet en ontstond naast den gewonen dienst en den kapitaaldienst een „crisisdienst”, met eigen leeningen, eigen uitgaven en eigen middelen.

Het verloop van den crisisdienst heeft over het algemeen aan de verwachtingen beantwoord. Toen in volgende jaren de abnormale uitgaven tot een fabelachtige hoogte stegen, kon een aanmerkelijk deel daarvan rechtstreeks worden gedekt door de invoering van

Overzicht van de hoofdstukken van den gewonen dienst (1940 en 1939) met vermelding van de vermeerdering of vermindering van het saldo van uitgaven en ontvangsten. (Voor zooveel betreft hoofdstuk VIIb met uitschakeling van de belastingen).

	1940				1939				Vergelijking der saldi			
	Uitgaven		Saldo		Ontvangsten		Saldo		Nadeelige saldi		Voordeelige saldi	
	Nadeelig	Voordeelg	Nadeelig	Voordeelg	Nadeelig	Voordeelg	Nadeelig	Voordeelg	Meer	Minder	Meer	Minder
Hoofdstuk I	f 1.560.000,—	—	f 1.560.000,—	—	Memorie	—	—	—	—	—	—	—
II	1.908.430,—	—	1.841.910,—	—	62.525,—	—	1.810.762,—	—	—	—	—	—
IIIa	85.268,—	—	59.338,—	—	33.947,—	—	58.967,—	—	—	—	—	—
III	3.855.000,—	—	2.868.214,—	—	932.336,—	—	2.875.449,—	—	—	—	—	—
IV	28.057.210,—	—	22.318.390,—	—	5.638.110,—	—	21.931.587,—	—	—	—	—	—
V	29.428.433,—	—	13.559.020,—	—	14.640.770,—	—	18.351.972,—	—	—	—	—	—
VI	148.547.706,—	—	134.394.681,—	—	13.500.910,—	—	132.505.660,—	—	—	—	—	—
VIIa	146.292.070,—	—	113.903.399,—	—	30.740.155,—	—	117.269.588,—	—	—	—	—	—
VIIb	63.916.652,—	—	5.222.129,—	—	56.864.294,—	—	7.328.576,—	—	—	—	—	—
VIII	147.797.291,—	—	141.765.611,—	—	5.574.737,—	—	129.200.684,—	—	—	—	—	—
IX	82.193.968,—	—	40.922.535,—	—	39.042.029,—	—	45.964.289,—	—	—	—	—	—
X	17.591.765,—	—	10.001.523,—	—	5.150.410,—	—	9.366.944,—	—	—	—	—	—
XI	99.202.009,—	—	83.637.225,—	—	12.587.468,—	—	94.790.545,—	—	—	—	—	—
XII	13.330.813,—	—	12.302.334,—	—	695.139,—	—	12.647.270,—	—	—	—	—	—
XIII	30.000,—	—	30.000,—	—	Memorie	—	30.000,—	—	—	—	—	—
Belastingen	—	—	—	—	3567.678.000,—	—	567.678.000,—	—	—	—	—	f 11.302.000,—
Totaal....	f 783.797.615,—	—	f 584.386.309,—	—	f 781.155.123,—	—	f 595.692.293,—	—	f 26.813.833,—	—	f 11.302.000,—	—
			5.406.309,—				28.014.293,—		11.305.984,—		11.305.984,—	

1) Zonder belastingen. 2) In de raming voor 1939 van de belastingmiddelen zijn begrepen de heffingen, welke zijn verlengd bij de wet van 27 December 1938 (Staatsblad No. 413), tot een totaalbedrag van f 114.565.000,—.

een in dien tijd zeer rendabele oorlogswinst-belasting. De op te nemen leeninggelden, hoewel hoog, konden daardoor binnen zekere grenzen worden gehouden. En de middelen van het „Leeningsfonds 1914”, op den duur nog eenigszins versterkt, bleken toereikend om de aangegane schuldverplichtingen te financieren. Zelfs ontstonden een tijdlang in het fonds groote overschotten, doordat onder de na-oorlogse hoogconjunctuur de automatisch aanzwellende inkomsten van het fonds de te voren vaststaande obligo's aanzienlijk te boven gingen.

Het ligt in het voornemen van de Regeering, straks een voorstel te doen om ook ditmaal over te gaan tot de instelling van een soortgelijk Leeningsfonds. Dekking van de mobilisatie-uitgaven uit de gewone middelen van het jaar, waarin zij gedaan worden, is vanzelf uitgesloten. Anderzijds zou een dekking, welke zich over een zóó groot aantal jaren uitstrekte als met de kapitaalsuitgaven in het algemeen plaats heeft, kwalijk te verantwoorden zijn. Een aflossingstermijn van 15 jaar schijnt ook nu aangewezen, wil men niet het onmogelijke vergen en niettemin met de eischen van een juist financieel beleid rekening houden. Uiteraard brengt het aannemen van een dergelijken beperkten aflossingstermijn op zich zelf nog niet mee, dat de fondsvorm gekozen wordt. Het ware denkbaar, de leeningen met een korten aflossingstermijn aan te gaan en tóch de betreffende uitgaven en dekkingsmiddelen over den „normalen” dienst (verzamelwoord in den oorlogstijd voor den „gewonen” en den „buitengewonen” dienst) te doen loopen. Evenwel bestaan er ook nu goede redenen, hiervoor een afzonderlijke financiering in te stellen. De onzekerheid van de bedragen, die benodigd zijn, maakt een betrouwbare raming onmogelijk en zou daardoor het jaarlijksch budget, zoowel van den kapitaaldienst, als van den gewonen dienst in zoover deze de rente en aflossing te dragen heeft, op losse schroeven zetten. De omvang van de benodigde bedragen zou voorts het normale begrotingsbeeld in die mate verwringen, dat het zelfs verstorend zou kunnen werken op den thans meer dan ooit noodzakelijken drang tot besparing.

In het nieuwe Leeningsfonds zal aanvankelijk worden ondergebracht zoowel het crediet van f 100 miljoen voor het buitengewoon onder de wapenen roepen van dienstplichtigen, dat in 1938 werd gevoteerd, als de daarop dezer dagen in te dienen suppletoire aanvraag van een tweede f 100 miljoen. Indien de oorlogstoestand aanhoudt, zal, naar te vreezen valt, hiermede het eindpunt nog niet zijn bereikt.

Overigens laat het zich aanzien, dat, evenals in de vorige oorlogsperiode, naast de mobilisatie-uitgaven zich successievelijk nog andere uitgaven zullen aannemen, welke rechtstreeks het gevolg zijn van de abnormale omstandigheden en welke derhalve op gelijke wijze zullen worden gefinancierd.

De indiening van een wetsontwerp tot regeling van een en ander zal eerlang kunnen worden tegemoet gezien.

De Minister wil niet nalaten, reeds nu hieraan toe te voegen, dat de dekking van rente en aflossing der door het fonds op te nemen gelden ditmaal heel wat bezwaarlijker zal zijn dan in 1914 en volgende jaren. De nieuwe last van f 50 miljoen, die ten behoeve van den gewonen dienst op de volkshuishouding moet worden gelegd, schijnt op zichzelf, na al wat in de laatste 7 jaren aan belastingverzwaring is tot stand gekomen, wel het uiterste dat nog van de contribuabelen kan worden gevraagd. Ruimte voor een nieuwe reeks heffingen ter financiering van de fondsleeningen — waarvan het bedrag ook nu aanzienlijk kan worden, al zal waarschijnlijk weer een deel der uitgaven rechtstreeks gedekt kunnen worden door een oorlogswinst-belasting — schijnt nauwelijks te bestaan. Wanneer van de meergemelde f 50 miljoen straks een gedeelte aan de jaarlijksche begrooting van het fonds zou kunnen worden ten goede geschreven, dan zou daarmee

ongetwijfeld een landsbelang worden gediend. De stand van de gewone begrooting, zooals die zich na de achterliggende depressiejaren vertoont, biedt daartoe op dit oogenblik intusschen weinig vooruitzicht.

Indien dan ook de nieuwe oorlogstoestand iets duidelijk maakt, dan is het wel, dat naar versoering in den publieken dienst moet worden gestreefd. De groote beperking, die men zich in 1914 aanstonds in de gewone uitgaven oplegde, is thans in nog veel sterker mate geboden dan toen. De ramp van 1914 viel, wat den financieelen toestand van ons land betreft, in een toegerusten bodem. De Staatsschuld was betrekkelijk laag. De vlottende schuld baarde geenerlei zorg. De belastingen bewogen zich binnen redelijke grenzen. Een periode van toenemende welvaart lag achter den rug. Er was voldoende elasticiteit in het budget van het Rijk en in het draagvermogen van de bevolking om met zekere berusting, zonder vrees voor ernstige repercussies, de nieuwe zware lasten te aanvaarden, welke het uitgebroken conflict ons opdroeg. In 1939 is dit alles anders. Reeds de torenhooge schuld en de sterk opgevoerde heffingen spreken van een verzwakt weerstandsvermogen. Reden om den moed te laten zakken, is dit stellig niet. Veeleer om door verhoogd krachtsbetoon de ernstiger moeilijkheden te overwinnen. Maar aan dat verhoogde krachtsbetoon zal het dan ook niet mogen ontbreken. Het zal o.a. meebrengen, dat wij ons dingen zullen weten te ontzeggen, waaraan wij gehecht zijn, en dat wij wenschen zullen weten prijs te geven, ook al kan de redelijkheid daarvan op zichzelf niet worden betwist.

Het is op dien grond, dat de Regeering verplicht is, voorshands alle nieuwe uitgaven op den gewonen dienst, ook die waarvan de urgentie zich in de laatste jaren in toenemende mate heeft opgedrongen, achterwege te laten en bovendien er ernstig naar te streven, ook op bestaande diensten voorzover eenigszins mogelijk gelden vrij te krijgen.

Defensie en werkloosheidsbestrijding.

Een uitzondering zal slechts behooren te worden gemaakt voor de defensie en de werkloosheidsbestrijding. Het overheerschend belang van de eerste zal in deze dagen niet nader behoeven te worden toegelicht, al moet ook op dit terrein tegen verspilling, of financieren met de losse hand, ten strengste gewaakt worden.

De werkloosheid moge ten gevolge van den ingetreden oorlogstoestand een ietwat gewijzigd aspect kunnen verkrijgen, een verzachting in totaal van het euvel kan uit die oorzaak nauwelijks verwacht worden. Tegenover de noodzaak van tijdelijke vervanging van velen, die onder de wapenen geroepen zijn, staat de verminderde werkgelegenheid, welke uit de inzinking van een deel van het bedrijfsleven dreigt te ontstaan. Het ligt dan ook in het voornemen der Regeering, op dit gebied het aangevangen werk onverdroten voort te zetten, al zal ook hier de uiterste efficiency moeten worden betracht en al zullen dus uitgaven, waarvan het nuttig rendement voor het betrokken belang problematiek is, moeten achterwege blijven. Krachtig zullen worden bevorderd maatregelen van training en scholing (of herscholing) van werklooze arbeiders, mede als onderdeel van het algemeene streven om de werklozen, voorzover eenigszins mogelijk, naar het normale bedrijfsleven terug te voeren. De gelden hiervoor worden op de ingediende begrooting aangevraagd, terwijl in verband met een en ander het wetsontwerp No. 411, ter zake van de jeugdwerkloosheid, zal worden ingetrokken. Daarnaast zal staan de voortgezette terhandneming van productieve openbare werken, waarbij het begrip productiviteit niet beperkt behoeft te blijven tot rentabiliteit, maar reeds aanwezig kan worden geacht, indien door de werken economische waarden, liefst gepaard aan nieuwe blijvende werkgelegenheid, zullen worden verkregen. Tegen het aangaan van leeningen voor werken van dien aard zal bij de Regeering in beginsel

geen bezwaar bestaan, al zal de nieuw ingetreden toestand de mogelijkheden, in dit opzicht in hooge mate kunnen beperken.

De gemeentefinanciën.

Aan het voorafgaande moge nog een korte opmerking toegevoegd worden over de gemeentefinanciën.

Het bedrag van f 21.6 miljoen, dat blijkens het op blad. 11 vermeldde als nieuwe uitgaaf op het Rijksbudget zal worden uitgetrokken ten behoeve van de gemeenten (zijnde f 26.2 miljoen op de begrooting van Binnenlandsche Zaken, verminderd met f 4.6 miljoen, waarmee op de begrooting van Sociale Zaken de Rijksbijdrage aan het Werkloosheids subsidiefonds wordt verlaagd), zal een zóódanige besteding moeten vinden, dat het, gevoegd bij hetgeen tot dusver reeds te dien aanzien op de Rijksbegrooting drukte, een redelijke, thans verkrijgbare, saneering van het gemeentelijk financieewezen bevordert en op die wijze den weg effent tot herstel van de gemeentelijke zelfstandigheid.

In hoever dit doel op dit oogenblik reeds in bevredigende mate zal kunnen bereikt worden, moet voorshands, met name onder den ingetreden oorlogstoestand, in het midden worden gelaten. Dit neemt niet weg, dat juist de huidige omstandigheden de noodzaak vergrooten te bevorderen, dat het organisme der gemeenten weer op normale wijze kan functioneeren. Bij het wetsontwerp, dat eerlang zal moeten worden ingediend in verband met het feit, dat tegen 1 Januari 1940 de werkingsduur van de wet op het Werkloosheids subsidiefonds afloopt, hoopt de Regeering zoo mogelijk reeds concrete voorstellen te doen en in elk geval van haar inzichten en voorneemens in deze materie te doen blijken.

De cijfers van den *Kapitaaldienst* werden op pag. 702 medegedeeld.

Mede zijn op dezelfde pagina ter vergelijking de cijfers van de begrooting voor 1939 vermeld.

Een vergelijkend overzicht van het eindcijfers van den kapitaaldienst over verschillende jaren geeft geen voldoende inzicht in het feitelijke verloop van de kapitaalsverplichtingen. Men behoort rekening te houden met de doeleinden, waarvoor de uitgaven worden gedaan. Het inzicht wordt belangrijk verbeterd, wanneer de kapitaalsverstrekkingen aan de Staatsbedrijven buiten beschouwing worden gelaten. Het betreft hier voornamelijk verstrekkingen aan de rendabele Staatsbedrijven der P.T.T. en der Mijnen, waarvan de jaarlijksche verplichtingen uit de revenuen van deze bedrijven worden gekweten. Verder kunnen eveneens de uitgaven voor het Muntwezen buiten beschouwing worden gelaten.

Ten slotte kan eveneens terzijde worden gesteld het voorschot aan het Werkloosheids subsidiefonds, omdat het tekort op den gewonen dienst van dit fonds, voor de financiering waarvan bedoeld voorschot dient, in aanmerking is genomen bij de berekening van het algemeene budgetaire tekort, alsmede het voorschot aan het Gemeentefonds, omdat dit voorschot in zijn geheel zal worden terugontvangen.

Behoudens eenige uitzonderingen van minder beteekenis zijn de overige kapitaalsverplichtingen, welke op de begrootingen — met inbegrip van de *suppletoire begrootingswetten* — zijn gebracht, voor de jaren 1937 t/m. 1940 in het volgend overzicht tezamen gebracht.

In miljoenen guldens.

Omschrijving:	1937	1938	1939	1940	Totaal
Volksgezondheid	7,—	7,—	7,—	7,—	28,—
Landbouw	—	—	0,73	1,20	1,93
Economische Zaken en Middenstand	3,90	1,95	0,50	—	6,35
Openbare werken, werkverschaff. en verkeer	76,57	114,47	112,32	130,13	433,49
Landsverdediging.	22,35	65,77	107,47	82,67	302,26
Koloniën	—	—	0,15	0,15	0,30
	109,82	189,19	252,17	221,15	772,33

Opgemerkt wordt in de eerste plaats, dat de z.g. mobilisatiecredieten *niet* in dit overzicht zijn opgenomen.

De credieten voor het Werkfonds, welke nimmer op de primitieve begrotingen worden geraamd, zijn over de jaren verdeeld naar de mate, waarin zij in die jaren werden geblokkeerd. Het thans aangevraagde crediet ad f 30 miljoen, alsmede het crediet van f 21.6 miljoen, dat nog aangevraagd zal worden, zijn over de jaren 1939 en 1940 ongeveer gelijk verdeeld.

Voor de 4 jaren, waarover het overzicht gegevens verstrekt, is het totaal aan nieuw aangegane kapitaalsverplichtingen niet minder dan circa f 772 miljoen, d.i. bijna f 200 miljoen per jaar.

AANTEKENINGEN.

Canada, arsenaal van het Engelsche imperium.

Het feit, dat ook Canada zich solidair verklaarde met Engeland, door de betrekkingen met Duitschland te verbreken, brengt belangrijke consequenties met zich.

In de aflevering van 9 September jl. van „The Economist” wordt aan deze kwestie aandacht geschonken. Er wordt op gewezen, dat tegenwoordig in een grooten oorlog het productievermogen voor het voeren van den strijd van het hoogste belang is. Ten aanzien van dit vermogen kan men bij de beoordeeling van Engeland niet volstaan met het land zelf, doch dient men evenzeer rekening te houden met de Dominions en koloniën.

Onder de laatstgenoemden neemt Canada een bijzondere plaats in, en wel om verschillende redenen. De verbinding tusschen Engeland en Canada is in tijd van oorlog tamelijk veilig; het land zelf is vrijwel niet voor luchtaanvallen bereikbaar, terwijl bovendien de omvang en de veelzijdigheid van de natuurlijke hulpbronnen van Canada, alsmede de ontwikkeling van het productie-apparaat een solide basis voor een oorlogsindustrie vormen.

Van de beteekenis van Canada in geval van oorlog leverde reeds de oorlog 1914—1918 het bewijs. Niet alleen bracht deze Dominion ongeveer een half miljoen soldaten op de been, en leverde zij waardevolle krachten voor de Engelsche luchtmacht, doch ook en vooral verleende zij materiele hulp. De levering van voedingsmiddelen steeg enorm (het tarweareaal nam toe van 33 miljoen acres in 1914 tot 51 miljoen acres in 1918), van de productie der verschillende soorten munitie nam Canada een zeer groot gedeelte voor zijn rekening (de productiewaarde steeg van 1914 op 1917 van \$ 28.164 tot \$ 388.213.553).

Daarenboven bouwde Canada schepen en een voor de toenmalige verhoudingen reeds vrij groot aantal vliegtuigen.

Wanneer men hierbij in aanmerking neemt, dat hulp in deze en nog vele andere vormen verleend werd door een daarop in 1914 totaal onvoorbereid gebied, dan kan men reeds van een belangrijke prestatie spreken.

Hoe is echter de situatie op het oogenblik? The Economist wijst op een aantal factoren, die thans in hooge mate gunstiger zijn dan in den vorigen oorlog. Nu heeft men zich reeds geleidelijk op de mogelijkheid van een oorlogseconomie ingesteld en het productie-apparaat daarmee in overeenstemming gebracht.

Als leverancier van voedingsmiddelen heeft Canada nog grotere beteekenis gekregen; de bevolking is slechts weinig toegenomen, terwijl het areaal voor verbouw van voedingsgewassen zich nog heeft uitgebreid. De oogst van dit jaar belooft bovendien gunstig te worden.

Van de voor oorlogvoeren strategisch belangrijke mineralen bezit Canada eenige zeer essentiële. In de wereld-nikkelvoorziening bedraagt het aandeel van Canada 87 pCt. Voorts levert het koper, lood en zink.

(Vervolg zie blz. 709.)

MAANDCIJFERS.

OVERZICHT VAN DEN STAND DER RIJKSMIDDELEN.

Ult. Aug. 1939 (in Guldens)

AFDEELING Ia Dir. belastingen	Kohieren voor den dienst 1939 ¹⁾			Zuiver bedrag der kohieren voor den volgende dienst t.m. dezelfde maand van het vorige jaar ²⁾
	Totaal bedrag	Bedragen, welke zijn teruggegeven of anders dan wegens betaling op de koh. afgeschr.	Zuiver bedrag	
Grondbelast. a)	10.674.064	10.449	10.663.615	10.488.162
Inkomst.bel. b)	74.952.735	1.028.223	73.924.512	63.250.579
Vermogensb. c)	15.581.261	90.829	15.490.433	15.551.269
Verdedig.bel. I	9.347.653	60.380	9.287.272	9.929.627
Bel.v.d.doodehd.	1.678.774	4.094	1.674.680	1.676.084
Totaal	112.234.487	1.193.975	111.040.512	100.895.721

a) ¼ hoofdsom + 20 opercenten op de hoofdsom der gebouwde eigendommen. b) Hoofdsom + 70—88 opercenten. c) Hoofdsom + 75 opercenten.

¹⁾ Voor de belastingen naar inkomen en vermogen bestaan de vermelde bedragen uit ⅓ gedeelte van het belastingdienstjaar 1939/1940 en ⅔ gedeelte van het belastingdienstjaar 1938/1939. ²⁾ Voor de belastingen naar inkomen en vermogen bestaan de vermelde bedragen uit ⅓ gedeelte van het belastingdienstjaar 1938/1939 en ⅔ gedeelte van het belastingdienstjaar 1937/1938.

AFDEELING Ib Overige middelen.	Aug. 1939	Sedert 1 Jan. 1939	Overeenkomstige periode 1938
Benaming der middelen			
Divid.- en tantiëmel.	2.550.934	20.343.680	19.590.907
Rechten op den invoer	10.736.869	77.103.454	63.757.256
Statistiekrecht	230.300	1.709.579	1.618.333
Accijns op zout	121.741	1.292.638	1.546.905
Accijns op geslacht	645.389	4.833.556	4.865.917
Accijns op wijn	38.893	1.282.121	1.218.312
Accijns op gedistill.	2.715.924	19.393.504	17.952.966
Accijns op bier	745.310	5.858.155	5.422.730
Accijns op suiker	4.774.074	38.232.072	36.541.845
Accijns op tabak	3.136.466	25.286.320	24.352.247
Bel. op gouden en zilverw.	44.088	388.089	347.834
Omzetbelasting	5.696.408	57.759.072	49.951.199
Couponbelasting	439.732	3.461.336	3.592.442
Recht. en boeten v. zegel	1.300.823 ¹⁾	13.499.094	15.138.568
Recht. en boet. v. registr.	809.266	9.738.317	10.969.866
Recht. v. overgang bij overlijden en v. schenking	3.315.369	30.653.322	35.145.987
Opbrengst d. loodsgelden	70.367	563.654	358.919
Totalen	37.371.953	311.397.963	292.372.233

¹⁾ Hieronder begrepen wegens zegelrecht van nota's van makelaars en commissonnairs in effecten, enz. f 177.150 (Beursbel.). ²⁾ Idem f 2.326.983.

INKOMSTEN TEN BATE VAN HET GEMEENTEFONDS.

	Dienst 1938/1939 Zuiver bedrag der kohieren tot en met de maand Aug. 1939	Zuiver bedrag der kohieren voor den dienst 1937/38 tot en met dezelfde maand van 1938
Gemeente.f.belast. . .	67.803.006	60.552.085
Opc. verm. t. get. v. 50	6.009.158	6.047.735

OVERZICHT VAN DE INKOMSTEN TEN BATE VAN HET WERKLOOSHEIDSSUBSIDIEFONDS.

Dienst 1939	Bedrag van raming	Zuiver bedrag kohieren tot en met de maand Aug. 1939
Grondbelasting (veertig ten honderd van de hoofdsom wegens gebouwde eigendommen en vijf en twintig ten honderd van de hoofdsom wegens ongebouwde eigendommen)	9.681.000	9.641.912
Personeele belasting (tachtig ten honderd van de hoofdsom naar den eersten, tweeden en derden grondslag)	19.000.000	19.616.758
Gemeentefondsbelasting (vijf en twintig opercenten op de hoofdsom)	15.500.000	10.418.227
Vermogensbelasting (twee en twintig opercenten op de hoofdsom)	2.640.000	1.552.357
Inkomstenbelasting (tien opercenten op de hoofdsom)	4.800.000	3.540.084
Totalen	51.621.000	44.769.338

AFDEELING II. DIENSTJAAR 1938.

Benaming der middelen	Bedrag van de raming	Zuivere opbrengst over het tijdvak van 1 Jan. 1938 tot en met de maand Aug. 1939
Grondbelasting. (¼ hoofdsom + 20 opercenten op de hoofdsom der gebouwde eigendommen.)	10.600.000	10.465.547
Inkomstenbelasting	75.000.000	90.827.756
Vermogensbelasting	20.000.000	21.472.486
Verdedigingsbel. I	9.000.000	11.378.161
Belasting v. d. doode hand . . .	1.800.000	2.110.454
Divid.- en tantiëmelbelasting .	21.000.000	25.039.288
Rechten op den invoer	98.000.000	99.152.027
Statistiekrecht	2.500.000	2.459.190
Accijns op zout	2.000.000	1.981.017
Accijns op geslacht	7.200.000	7.424.848
Accijns op wijn	2.200.000	2.263.529
Accijns op gedistilleerd	28.000.000	28.921.244
Accijns op bier	7.000.000	8.119.599
Accijns op suiker	55.000.000	56.853.631
Accijns op tabak	35.000.000	36.512.955
Belast. op gouden en zilverw.	575.000	577.095
Omzetbelasting	75.000.000	77.132.031
Couponbelasting	6.000.000	4.996.633
Rechten en boeten van zegel	26.000.000	21.112.051
Rechten en boeten v. registr.	17.000.000	16.605.610
Rechten en boeten v. successie, v. overgang bij overlijden en v. schenking	46.000.000	50.321.940
Opbrengst der loodsgelden . . .	750.000	663.225
Totalen	545.625.000	576.390.317

INKOMSTEN TEN BATE VAN HET VERKEERSFONDS.

	Aug. 1939	1939	1938
Motorrijtuigenbelasting	1.459.389	18.428.514	17.152.203
Rijwielbelasting	3.900.243	7.679.920	7.572.215
Totalen	5.359.632	26.108.434	24.724.418

AANVOER VAN GRANEN. (In tons van 1000 kg.)

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	10-16 Sep. 1939	Sedert 1 Jan. 1939	Overeenk. tijdvak 1938	10-16 Sep. 1939	Sedert 1 Jan. 1939	Overeenk. tijdvak 1938	1939	1938
Tarwe	1.931	574.632	950.098	—	47.989	6.400	622.621	956.498
Rogge	1.000	139.190	160.939	—	1.700	—	140.890	160.939
Boekweit	—	11.702	13.482	—	—	—	11.702	13.482
Mais	4.858	487.198	909.794	—	63.003	68.331	550.201	978.125
Gerst	2.040	218.083	321.152	986	12.500	12.086	230.583	335.238
Haver	4.889	157.225	151.664	—	2.360	8.312	159.585	159.976
Lijnzaad	1.350	125.820	122.908	—	209.068	167.269	334.888	290.177
Lijnkoek	1.050	56.197	41.427	—	150	125	56.347	41.552
Tarwemeel	390	43.787	41.469	—	5.446	8.710	49.233	50.179
Andere meelsoorten	—	18.327	22.825	—	4.424	3.854	22.751	26.679

(Vervolg van blz. 707.)

Ook de zeer belangrijke ijzer- en staalindustrie biedt vele mogelijkheden; de vredes-capaciteit bedroeg reeds 1.500.000 ton per jaar.

Speciale aandacht wordt besteed aan de vliegtuig-industrie en de omschakeling daarvan op oorlogsvoet, alsook aan de munitiefabricage. Hierover zijn de mededeelingen echter schaarsch.

Groote betekenis wordt gehecht aan de luchtverbinding tusschen Engeland en Canada, die zonder eenig overvliegen van een ander land kan plaatsvinden. Gereedgekomen vliegtuigen kunnen uit Canada door de lucht naar Engeland overgebracht worden.

Niet alleen zal de Engelsche luchtmacht voorzien worden van in Canada gefabriceerde bommenwerpers, maar ook de opleiding van vliegeniers zal voor een groot deel in de Canadeesche vliegscholen geschieden, die daarvoor reeds een zoo goeden naam verwierven.

Tenslotte wordt nog gewezen op de betekenis van de opkomende olie-industrie. De productie der bronnen in Turner Valley is nog wel betrekkelijk gering, doch de vooruitzichten aldaar en elders in Canada schijnen gunstig te zijn.

Concludeerende, meent The Economist, dat men de betekenis van Canada voor de oorlogvoering van Engeland zeer hoog dient aan te slaan.

Groothandelsprizen van belangrijke voedings- en genotmiddelen en grondstoffen.

(Indexcijfers gebaseerd op 1927 t/m 1929 = 100).
Laatste noteringen (12/19 Sept. 1939).

Artikel	Vreemde munt	Prijs in Guldens	Indexcijfer
Voedings- en genotmiddelen			
Gerst	—	—*)	—
Maïs, termijn	—	—*)	—
Maïs, La Plata	—	—*)	—
Rogge	—	—*)	—
Tarwe, termijn	—	—*)	—
Tarwe, Roemeensche	—	—*)	—
Rijst	—*)	—	—
Boter	f 0,60 ¹	0,70	34,0
Kaas (Consumptie)	—	22,75	49,9
Eieren	—	4,35	54,2
Gesl. runderen	—	71,30	75,3
Gesl. varkens	—	66,—	77,4
Bevr. Arg. rundvleesch	—*)	—	—
Bacon	—*)	—	—
Cacao	—*)	14,—	40,6
Koffie, Robusta	—	0,15	30,6
Koffie, Sup. Santos	—	0,165	27,9
Suiker	—	—*)	—
Thee	—	0,505	66,7
Grondst. van agr. aard			
Jute	—*)	—	—
Katoen, Mid. Upland	—*)	—	—
Katoen, Sup. Fine Oomra	\$ cts 9,07	0,171	36,3
Austr. Wol, Crossbr. Col. Carded	—*)	—	—
Austr. Wol, Merino	—*)	—	—
Jap. Zijde	—*)	—	—
Rubber	pence 9,87 ⁵	0,29	43,7
Grenenhout	—*)	—	—
Vurenhout	—	—	—
Koeshuiden	—	18,—	44,9
Copra	—	—	—
Grondnoten	—*)	—	—
Lijnzaad	—	—*)	—
Grondst. v. niet-agr. aard			
Goud	sh. 168/-	58,95	114,6
Koper	—*)	—	—
Lood	—*)	—	—
Tin	£ 229,17/6	1613,70	55,5
IJzer, Cleveland	sh. 99	34,65	82,5
Gietelij-IJzer	—*)	—	—
Zink	—*)	—	—
Zilver	penc. 22 ⁹ / ₁₆	0,66	50,8
Steenkolen	—	11,50	105,3
Petroleum	\$ 1,02	1,92	62,2
Benzine	—*)	—	—
Kalksalpeter	—	5,65	50,5
Zwavelz. ammoniak	—	4,90	43,9
Cement	—	12,35	67,9
Steenen, binnenmuur	—	9,50	72,6
Steenen, buitenmuur	—	12,—	64,3

1) Heffing Crisis Zuivel-Centrale.

2) Notering vanaf 11 Sept. in gulden.

*) In verband met den internationalen toestand geen notering ten gevolge waarvan het berekenen van indexcijfers achterwege moet blijven.

(Wegens plaatsgebrek vervangen bovenstaande statistieken deze week het gebruikelijk overzicht der groothandelsprizen.)

STATISTIEKEN.

BANKDISCONTO'S.

Ned. Disc. Wissels.	3	28 Aug. '39	Lissabon	4	11 Aug. '37
Bk. Bel. Binn. Eff.	3 1/2	28 Aug. '39	Londen	4	24 Aug. '39
Vrsch. in R.C.	3 1/2	28 Aug. '39	Madrid	5	15 Juli '35
Athene	6	4 Jan. '37	N.-York F.R.B.	1	26 Aug. '37
Batavia	3	14 Jan. '37	Oslo	3 1/2	5 Jan. '38
Belgrado	5	1 Febr. '35	Parijs	2	3 Jan. '39
Berlijn	4	22 Sept. '32	Praag	3	1 Jan. '36
Boekarest	3 1/2	5 Mei '38	Pretoria	3 1/2	15 Mei '33
Brussel	2 1/2	16 Juli '39	Rome	4 1/2	18 Mei '36
Boedapest	4	28 Aug. '35	Stockholm	2 1/2	1 Dec. '33
Calcutta	3	28 Nov. '35	Tokio	3.46	11 Mrt. '38
Dantzig	4	2 Jan. '37	Warschau	4 1/2	18 Dec. '37
Helsingfors	4	3 Dec. '34	Zwits. Nat. Bk.	1 1/2	25 Nov. '36
Kopenhagen	4 1/2	20 Sep. '39			

1) 1 1/2 % bankwissels i. z. verk. Belgische prod. in het buitenland.

OPEN MARKT.

	1939				1938	1937	1939
	4/9 Sept.	28 Aug./2 Sept.	16 Sept.	11/16 Sept.	12/17 Sept.	13/18 Sept.	14 19 Aug.
Amsterdam							
Partic. disc.	2 3/4-3 1/2	2-3 1/2	3	2 3/4-3	1/4	1/4	1/2
Prolong.	3 1/2-4 1/4	3 1/2-4 1/2	—	3-3 1/2	1/2	1/2	3/4
Londen							
Daggeld.	3 3/4-15/16	2 1/4-3 1/2	—	—	1 1/2-1	1 1/2-1	1 1/2-3 1/4
Partic. disc.	2 1/2-3 1/4	3 7/8-15/16	—	—	1 1/16-1	17/32-9/16	13/16-37/8
Berlijn							
Daggeld...	—	2 1/4-3	—	—	2 1/2-7/8	3-3/8	2 1/4-5/8
Maandgeld	—	2 3/8-5/8	—	—	2 3/4-3	2 1/2-7/8	2 3/8-5/8
Part. disc.	—	2 3/4	—	—	2 7/8	2 7/8	2 3/4
Warenw...	—	4-1 1/2	—	—	4-1 1/2	—	4-1 1/2
New York							
Daggeld 1)	1	1	1 1/2	1 1/2	1	1	1
Partic. disc.	1 1/2	1 1/2	1	1	1 1/2	1 1/2	1 1/2

1) Koers van 8 Sept. en daaraan voorafgaande weken t/m. Vrijdag.

WISSELKOERSEN.

KOERSEN IN NEDERLAND.

Data	New York *)	Londen *)	Berlijn *)	Parijs *)	Brussel *)	Batavia 1)
12 Sept. 1939	1.88 1/16	7.60	68.—	4.33	32.27 1/2	100 1 1/8
13 " 1939	1.88 1/16	7.60	74.—	4.31	32.10	100 1 1/8
14 " 1939	1.88 3/8	7.48	73.75	4.26	32.15	100 1 1/8
15 " 1939	1.88 3/8	6.89	73.50	3.95	32.20	100 1 1/8
16 " 1939	1.88 3/8	7.10	74.—	4.07 1/2	32.22 1/2	100 1 1/8
18 " 1939	1.88 3/8	7.02	75.50	4.01	32.20	100 1 1/8
Laagste d.w. 1)	1.88	6.80	65.—	3.87 1/2	32.—	100
Hoogste d.w. 1)	1.88 3/4	7.65	76 —	4.35	32.40	100 3/8
Muntpariteit	1.469	12.1071	59.263	9.747	24.906	100

Data	Zwitserland *)	Praag 1)	Boekarest 1)	Milaan **)	Madrid **)
12 Sept. 1939	42.70	—	—	—	—
13 " 1939	42.55	—	—	—	—
14 " 1939	42.42 1/2	—	—	—	—
15 " 1939	42.60	—	—	—	—
16 " 1939	42.70	—	—	—	—
18 " 1939	42.67 1/2	—	—	—	—
Laagste d.w. 1)	42.25	—	—	—	—
Hoogste d.w. 1)	42.80	—	—	9.90	—
Muntpariteit	48.003	7.371	1.488	13.094	48.52

Data	Stockholm *)	Kopenhagen *)	Oslo *)	Helsingfors 1)	Buenos-Aires 1)	Montreal 1)
12 Sept. 1939	45.10	36.40	42.80	3.82 1/2	44 3/4	172
13 " 1939	45.—	36.40	42.55	—	—	—
14 " 1939	45.—	36.40	42.80	—	—	—
15 " 1939	45.—	36.50	42.55	—	—	—
16 " 1939	45.—	36.50	42.80	—	—	—
18 " 1939	44.95	36.55	42.60	—	—	—
Laagste d.w. 1)	44.60	36.05	42.25	3.75	44 1/4	170
Hoogste d.w. 1)	45.15	36.65	42.80	3.87 1/2	45 1/4	175
Muntpariteit	66.671	66.671	66.671	6.266	95 3/4	2.1878

*) Notering te Amsterdam. **) Not. te Rotterdam. 1) Part. opgave.

In 't 1ste of 2de No. van iedere maand komt een overzicht voor van een aantal niet wekelijks opgenomen wisselkoersen.

KOERSEN TE NEW YORK. (Cable).

Data	Londen (\$ per £)	Parijs (\$ p. 100 fr.)	Berlijn (\$ p. 100 Mk.)	Amsterdam (\$ p. 100 gld.)
12 Sept. 1939	4.03 3/8	2,30	39,75	53,12
13 " 1939	4,01	2,29 1/4	39,00	53,10
14 " 1939	3,90	2,22 1/2	39,00	53,09
15 " 1939	3,84	2,16 1/2	39,50	53,13
16 " 1939	3,87 1/16	2,19	39,50	53,15
18 " 1939	3,82 1/2	2,18	39,50	53,15
19 Sept. 1938	4,80 1/16	2,69 1/2	40,01	53,86 1/2
Muntpariteit..	4,86	3,90 3/8	23,81 1/4	40 1/16

KOERSEN TE LONDEN.

Plaatsen en Landen	Noteerings-eenheden	26 Aug. 1939	1 Sept. 1939	4/8 Sep. '39 Laagste	8 Sept. '39 Hoogste
Alexandrië..	Piast. p. £	97 1/2	97 1/2	—	—
Athene	Dr. p. £	547 1/2	547 1/2	535	540
Bangkok...	Sh. p. tical	—	1/10 1/8	—	—
Budapest ..	Pen. p. £	23 1/2	20 1/2	—	—
BuenosAires ¹⁾	p. peso p. £	19.40	18.50	16.75	17.65
Calcutta	Sh. p. rup.	1/5 1/8	1/5 1/8	—	—
Hongkong ..	Sh. p. \$	1 2/5	1/3	1 2/5	1 3/5
Istanbul ..	Piast. p. £	580	530	520	520
Kobe	Sh. p. yen	1/2	1/2	1 1/5	1 2/5
Lissabon	Escu. p. £	110 3/8	109 3/4	109	110 1/2
Montevideo .	d. per £	18 1/2	20	—	—
Montreal ..	\$ per £	4.46	4.31 1/2	4.35	4.51
Rio d. Janeiro	d. per Mil.	2 5/8	2 3/4	—	—
Shanghai ..	d. p. \$	4 1/8	4	4 1/2	5
Singapore ..	Sh. p. \$	2 1/4 1/2	2 1/4	2 1/4	2 1/4 1/8
Valparaiso ²⁾	\$ per £	117	—	—	—
Warschau ..	Zl. p. £	22 1/2	21 1/2	—	—

¹⁾ Offic. not. 15 iaten, gem. not., welke imp. hebben te betalen 15 Nov. 1938 17.13. ²⁾ 90 dg. Vanaf 13 Dec. 1937 laatst „export“ noteering.

ZILVERPRIJS

Londen ¹⁾	N.York ²⁾
12 Sept. 1939..	20 1/2
13 „ 1939..	21 1/8
14 „ 1939..	21 1/2
15 „ 1939..	22 1/2
16 „ 1939..	22 3/8
18 „ 1939..	22 1/8
19 Sept. 1938..	19 1/4
23 Aug. 1939..	18 1/8

GOUDPRIJS

Londen ¹⁾	A'dam ²⁾
12 Sept. 1939..	168/-
13 „ 1939..	168/-
14 „ 1939..	168/-
15 „ 1939..	168/-
16 „ 1939..	168/-
18 „ 1939..	168/-
19 Sept. 1938..	2090
23 Aug. 1939..	2110

¹⁾ in pence p. oz. stand. ²⁾ Foreign silver in \$c. p. oz. fine. ³⁾ in gulden per Kg. 1000/1000. ⁴⁾ in sh. p. oz. fine.

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen.	7 Sept. 1939	15 Sept. 1939
Saldo van 's Rijks Schatkist bij De Nederlandsche Bank	—	—
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten Voorsch. op ult. Juli (resp. Aug.) 1939 a/d. gemeent. verstr. op a. naar uit te keeren hoofds. der pers. bel., aand. in de hoofds. der grondbel. en der gem. fondsbel., alsmede op. op die belastingen en op de vermogensbelasting	f 530.775 92	f 253.679,12
Voorschotten aan Ned.-Indië	59.016.980,96	59.866.656,96
Idem aan Suriname	10.939.037,24	10.937.986,16
Kasvoord. weg. creditverf. afh. buitenl. Daggeldleeningen tegen onderpand ..	94.244.075,83	93.869.889,78
Saldo der postrek. v. Rijkscomptabelen Vord. op het Alg. Burg. Pensioenf. ¹⁾ ..	34.963.489,64	41.550.037,50
Vord. op andere Staatsbedrijven ²⁾	16.451.874,07	15.939.795,63
Verplichtingen		
Voorschot door De Ned. Bank ingev. art. 16 van haar octrooi verstrekt	f 10.449.689 38	f 7.402.489,08
Schatkistbiljetten in omloop	123.085.000,—	123.025.000,—
Schatkistpromessen in omloop	127.000.000,—	154.000.000,—
Zilverbons in omloop	1.069.498,—	1.069.441,—
Daggeldleeningen ³⁾	5.000.000,—	5.000.000,—
Schuld op ult. Juli (resp. Aug.) 1939 a/d. gem. weg. a. h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. d. grondb. e. d. gem. fondsbel. alsmede op. op die bel. en op de vermogensbelasting ..	15.066.784 07	10.549.916 53
Schuld aan Curaçao ⁴⁾	1.742.971 53	1.744.512,03
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenf. ¹⁾ id. a. h. Staatsbedr. der P.T. en T. ¹⁾ ..	13.103.090,75	1.505.647,29
Id. aan andere Staatsbedrijven ¹⁾	171.692.786 92	176.637.708,58
Id. aan diverse instellingen ¹⁾	20.500.000,—	20.543.650 37
Id. in rekg.-crt. met 's Rijks Schatkist. ²⁾ Waarvan rechtstreeks bij de Ned. Bank geplaatst	345.617.141,26	344.448.118,90

NEDERLANDSCH-INDISCHE VLOTTENDE SCHULD.

Vorderingen: ¹⁾	9 Sept. 1939	16 Sept. 1939
Saldo Javasche Bank	—	f 1.488.000,—
Saldo b. d. Postchèque- en Girodienst	f 215.000,—	f 149.000,—
Verplichtingen:		
Voorschot 's Rijks kas e. a. Rijksinstell.	59.803.000,—	59.838.000,—
Schatkistpromessen in omloop	19.000.000,—	19.000.000,—
Schatkistbiljetten in omloop	—	—
Schuld a. d. Indische Pensioenfonds	20.000.000,—	20.000.000,—
Schuld aan het Ned.-Ind. Muntfonds.	1.475.000,—	1.475.000,—
Idem aan de Ned.-Ind. Postpaarbank	995.000,—	127.000,—
Belegde kasmiddelen Zelfbesturen ..	80.000,—	95.000,—
Voorschot van de Javasche Bank	1.868.000,—	—
¹⁾ Betaalmiddelen in 's Landskas f 37.572.000,—.		

CURAÇAOSCHE BANK.

Voornaamste posten in duizenden gulden.

Data	Metaal	Circulatie	Voor-schotten aan de kolonie	Dis-conto's	Diverse reke-ningen ¹⁾	Diverse reke-ningen ²⁾
1 Juli 1939	9.825	7.970	63	121	1.001	134
1 Juni 1939	9.823	7.583	4.458	122	1.464	125
1 Mei 1939	9.782	7.685	531	126	1.459	131
1 April 1939	9.792	7.925	328	130	1.586	130
1 Juli 1938	7.770	7.635	500	77	1.658	114

¹⁾ Sluftp. der activa. ²⁾ Sluftp. der passiva.

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 18 September 1939.

Activa.		
Binnenl. Wis-sels, Prom., enz. in disc.	Hfdbk. f 80.537.236,13 Bijbnk. „ 2.934.806,92 Ag.sch. „ 2.273.546,36	f 85.745.589,41
Papier o. h. Buitenl.	f 1.575.000,—	
Af: Verkocht maar voor debk. nog niet afgel.	—	1.575.000,—
Beleeningen	Hfdbk. f 190.532.472,53 ¹⁾ incl. vrsch. „ 5.079.962,43 Bijbnk. „ 43.987.826,48 Ag.sch. „	f 239.600.264,44
Op Effecten enz. ..	f 238.038.139,48 ¹⁾	
Op Goederen en Ceel. „	1.562.124,96	239.600.264,44 ¹⁾
Voorschotten a. h. Rijk	—	8.219.131,58
Munt, Goud	f 105.497.565,—	
Muntmat., Goud ..	998.880.963,04	
	f 1.104.378.528,04	
Munt, Zilver, enz. „	4.879.129,12	
Muntmat., Zilver ..	—	1.109.257.057,16
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	—	43.889.818,15
Gebouwen en Meub. der Bank	—	4.580.000,—
Diverse rekeningen	—	14.823.140,35
Staat d. Nederl. (Wet v. 27/5/32, S. No. 221)	—	7.629.955,16
		f 1.515.320.556,25

Passiva.

Kapitaal	f 20.000.000,—
Reservefonds	4.277.243,54
Bijzondere reserve	7.756.940,37
Pensioenfonds	12.004.362,26
Bankbiljetten in omloop	1.156.654.005,—
Bankassigtiën in omloop	159.588,70
Rek.-Cour. { Het Rijk f — Anderen „ 310.410.668,52	310.410.668,52
Diverse rekeningen	4.057.747,86
	f 1.515.320.556,25

Beschikbaar metaalsaldo	f 522.317.608,64
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is	1.305.794.020,—
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de Bank ondergebracht	38.000.000,—

¹⁾ Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99)

Voornaamste posten in duizenden gulden.

Data	Goud		Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikb. metaal-saldo	Dek-kings-perc.
	Munt	Muntmat.				
18 Sept. '39	105498	998 881	1.156.654	310.570	522.318	75.5
11 „ '39	105498	1.013.885	1.178.715	312.646	528.399	75
21 Aug. '39	105958	1.023.467	1.011.582	401.626	590.049	79.9
Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-promessen rechtstreeks	Belee-ningen	Papier op het buitenl.	Diverse reke-ningen ¹⁾	
18 Sept. 1939	85.746	38.000	289.600	1.575	14.823	
11 „ 1939	1.739	38.000	242.611	1.575	4.018	
21 Aug. 1939	21.297	—	214.812	1.575	11.581	

¹⁾ Onder de activa.

JAVASCHE BANK.

Data	Goud	Zilver	Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikb. metaal-saldo
16 Sep. '39 ²⁾	147.060	—	200.290	76.350	36.404
9 „ '39 ²⁾	148.030	—	202.380	73.300	37.758
5 Aug. '39	116.886	19.214	202.897	66.686	28.267
29 Juli '39	116.886	19.274	199.159	69.531	28.684
19 Aug. '39	147.910	—	198.910	72.390	39.390
Data	Wissels, buiten N.-Ind. betaal.	Dis-conto's	Belee-ningen	Diverse reke-ningen ¹⁾	Dek-kings-percentage
16 Sept. '39 ²⁾	3.900	79.290	—	54.130	53
9 „ '39 ²⁾	8.980	80.660	—	50.600	54
5 Aug. 1939	10.457	14.367	48.868	60.361	55
29 Juli 1939	11.474	14.447	46.256	62.124	51
19 Aug. 1939	9.300	74.570	—	51.940	55

¹⁾ Sluftp. activa. ²⁾ Cijfers telegrafisch ontvangen.